

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Denisa Coufalová

Právo na účinné vyšetřování - mechanismy jeho zajištění

Diplomová práce

Olomouc 2019

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Právo na účinné vyšetřování – mechanismy jeho zajišťování* vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne 4. září 2019

Denisa Coufalová

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce doc. JUDr. Filipu Ščerbovi, Ph.D. za odborné vedení práce, přínosné konzultace, doporučení, připomínky, rady a především za ochotu a trpělivost.

Obsah

Seznam použitých zkratk	5
Úvod	6
1. Právo poškozeného na účinné vyšetřování	9
1.1 Vymezení práva na účinné vyšetřování	9
1.1.1 Pojem a obsah práva na účinné vyšetřování	9
1.1.2 Poškozený jako nositel práva na účinné vyšetřování	10
1.1.3 Právo na účinné vyšetřování vs. právo na spravedlivý proces	13
1.2 Postoj Ústavního soudu k právu na účinné vyšetřování a jeho rozsah	14
2. Mechanismy sloužící k zajišťování práva poškozeného na účinné vyšetřování v českém právním řádu	19
2.1 Mechanismy dostupné dle účinného trestního řádu	19
2.1.1 Postup před zahájením trestního řízení	19
2.1.2 Postup po zahájení trestního řízení – přípravné řízení	21
2.1.3 Postup v řízení před soudem	23
2.2 Mechanismy zvažované v rámci rekonstrukce trestního řádu v minulosti	24
2.2.1 Soukromá žaloba	24
2.2.2 Subsidiární žaloba	29
2.3 Mechanismy zvažované de lege ferenda	33
2.3.1 Kasační oprávnění nejvyššího státního zástupce	33
2.3.2 Soudní přezkum prováděný soudcem pro přípravné řízení	34
3. Komparace s nizozemskou právní úpravou jakožto inspiračním zdrojem pro úpravu českou při rekonstrukci trestního řádu	38
3.1 Nizozemský státní zástupce vs. český státní zástupce	38
Závěr	42
Seznam použitých zdrojů	45
Shrnutí (abstrakt)	51
Summary (abstract)	51
Seznam klíčových slov	52
Keywords	52

Seznam použitých zkratk

Úmluva – Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

LZPS – Listina základních práv a svobod

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

TŘ, trestní řád – zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

TZ, trestní zákoník - zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon o státním zastupitelství – zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů

zákon o obětech trestných činů – zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů

Návrh TŘ - Návrh paragrafového znění trestního řádu z roku 2017

Věcný záměr - Věcný záměr trestního řádu z roku 2008

Úvod

Právo na účinné vyšetřování úzce souvisí se základními lidskými právy garantovanými Listinou základních práv a svobod, Ústavou a Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod. Evropský soud pro lidská práva přiznává právu na účinné vyšetřování značný význam a zdá se mi přinejmenším zarážející, že Česká republika byla ve vztahu k tomuto právu opakovaně odsouzena za porušení základních lidských práv.¹ Není tomu tak dávno, co sám Ústavní soud dokonce existenci práva na účinné vyšetřování popíral. Teprve v březnu roku 2015 Ústavní soud poprvé přiznal porušení práva na účinné vyšetřování stěžovatele. Toto byl jeden z hlavních důvodů, proč jsem si toto téma zvolila, neboť tato problematika je aktuální a existuje zde v současné době řada nejasností.

V mezidobí, respektive během prací na diplomové práci, jsem v rámci grantového projektu zpracovávala odborný článek, zaměřený taktéž na právo na účinné vyšetřování, který byl publikován v recenzovaném odborném časopise *Trestní právo*.² Tento článek je jistou „zkrácenou verzí“ mé diplomové práce, přičemž zde bude daná problematika více rozvedena a hlouběji analyzována.

Mým cílem je provést kompletní analýzu práva na účinné vyšetřování, a to jeho původ, obsah a rozsah, právní úpravu, vymezit postoj Ústavního soudu k tomuto právu a především zvážit mechanismy zakotvené v českém právním řádu, s jejichž pomocí se může poškozený dožadovat účinného vyšetřování. Práce tedy bude zaměřena na osobu poškozenou trestným činem a na to, s pomocí jakých mechanismů se může práva na účinné vyšetřování domáhat, zejména pak v přípravném řízení. Dále je mým cílem analýza institutů, resp. mechanismů, zvažovaných v rámci rekodifikace trestního procesu, a to v souvislosti s možnostmi posílení práva poškozeného na účinné vyšetřování, jelikož se v současnosti jedná o hojně diskutovanou problematiku mezi odbornou veřejností.

Ve své práci se budu věnovat jak současnému zpracování tématu, tak návrhům de lege ferenda zvažovanými při rekodifikačních pracích na novém trestním řádu, tedy mechanismy v nynější době pouze uvažovanými v teoretické rovině, nikoliv dostupnými pro poškozené, kteří jsou nositeli práva na účinné vyšetřování.

Mezi zdroje použité v práci patří zejména odborné články a jiné publikace, především ale judikatura Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva, dále pak Věcný záměr trestního řádu z roku 2008 a Návrh paragrafového znění trestního řádu z roku 2017. V řadě

¹ Rozsudek ESLP ve věci Eremiášová a Pechová proti České republice ze dne 16. 2. 2012, stížnost č. 23944/04; Rozsudek ESLP ve věci Bureš proti České republice ze dne 18. 10. 2012, stížnost č. 37679/08; Rozsudek ESLP ve věci Kummer proti České republice ze dne 25. 7. 2013, stížnost č. 32133/11

² COUFALOVÁ, Denisa. K právu poškozeného na účinné vyšetřování a možnostem jeho posílení ve světle rekodifikace trestního řádu. *Trestní právo*, 2019, ročník XXIII., č. 1, s. 17 – 24. Dostupné rovněž v systému ASPI.

zdrojů se na dané téma objevují názory vskutku odlišné, což budí dojem naléhavé potřeby vnést do předmětné problematiky stabilitu a rozřešení esenciálních otázek. K tomu v práci použiji metodu analýzy (zvláště právní regulace, návrhů právní úpravy *de lege ferenda* a judikatury), syntézy určitých dílčích závěrů, diachronní (vývoj institutů) či synchronní komparaci (srovnání zahraničních úprav).

Diplomová práce je členěna na tři hlavní kapitoly. První kapitola je věnována právu na účinné vyšetřování. V rámci jednotlivých podkapitol se zabývám stručným vymezením samotného pojmu práva na účinné vyšetřování a stanovení jeho obsahu. Taktéž krátce definuji distinkce mezi pojmem poškozený a oběť trestného činu, neboť to vzhledem k celkovému obsahu práce považuji za vhodné. Znatelnější pozornost je v této části věnována postoji Ústavního soudu vůči právu na účinné vyšetřování, zejména pak stanovení nejasného rozsahu práva na účinné vyšetřování.

Následující – stěžejní kapitola této práce je zaměřena na samotné mechanismy sloužící poškozenému jakožto prostředky, s jejichž pomocí se může domáhat svého významného práva. Postupně zmiňuji mechanismy, které naskýtá účinný trestní řád, a to ve fázi před zahájením trestního řízení, po zahájení trestního řízení a v řízení před soudem. Dále jsou rozebrány mechanismy, které byly zvažovány v rámci rekodifikačních prací, jmenovitě soukromá a subsidiární žaloba, avšak od jejich zavedení bylo upuštěno. Jelikož však jejich zavedení není s největší pravděpodobností v budoucnu vyloučeno, analyzuji tyto mechanismy z hlediska jejich možného posílení práva poškozeného na účinné vyšetřování. Co se týče mechanismů obsažených v aktuálním Návrhu paragrafového znění trestního řádu z roku 2017, tedy kasačního oprávnění nejvyššího státního zástupce a soudního přezkumu některých rozhodnutí státního zástupce, ty taktéž analyzuji ve vztahu k možnému posílení práva na účinné vyšetřování. U institutů zvažovaných během rekodifikace trestního řádu se zabývám i jejich kladnými a zápornými aspekty. V neposlední řadě navrhuji formulaci možné, a z mého pohledu vhodnější budoucí právní úpravy.

Poslední kapitola je věnována krátkému exkurzu do zahraniční úpravy. Jedná se o právní úpravu nizozemského trestního práva procesního, jelikož tato právní úprava sloužila jako inspirační zdroj pro Komisi pro nový trestní řád při jejích pracích. Nastiňuji zde základní odlišnosti a podobnosti související s tématem práce a taktéž zajímavosti nizozemské právní úpravy, zejména pak ty, které se týkají postavení nizozemského státního zástupce.

Z výše uvedeného předně vyplývají následující výzkumné otázky, které budu v diplomové práci řešit: formulování obsahu a rozsahu práva na účinné vyšetřování; vymezení postoje Ústavního soudu k právu na účinné vyšetřování; zhodnocení mechanismů zakotvených

v účinném trestním řádu, přesněji řečeno posouzení toho, zda jsou dostačující – v tomto stanovuji hypotézu, že aktuálně dostupné mechanismy jsou nedostačující; možný vliv soukromé a subsidiární žaloby na posílení práva na účinné vyšetřování – zde zatímně shledávám, že soukromá žaloba nikoliv a subsidiární žaloba částečně; v souvislosti s analýzou toho, zdali zamýšlený soudní přezkum přispěje k posílení práva na účinné vyšetřování, vytyčuji hypotézu tak, že soudní přezkum určitých rozhodnutí státního zástupce v přípravném řízení je adekvátní prostředek, resp. mechanismus.

1 Právo poškozeného na účinné vyšetřování

1.1 Vymezení práva na účinné vyšetřování

1.1.1 Pojem a obsah práva na účinné vyšetřování

Právo na účinné vyšetřování je jedno ze základních práv zaručených Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen Úmluva). Evropský soud pro lidská práva (dále jen ESLP) přiznává právu na účinné vyšetřování značný význam. Česká republika byla ve vztahu k tomuto právu opakovaně odsouzena za porušení základních lidských práv, o čemž bude pojednáno níže.³

V současnosti stále není zcela jasný obsah a rozsah práva na účinné vyšetřování.⁴ Primárně je vymezeno v judikatuře ESLP. Toto je právě problematický aspekt práva na účinné vyšetřování, tedy skutečnost, že právo není upraveno, resp. zakotveno v žádném předpise ani na unijní úrovni, pouze ve zmíněné judikatuře ESLP. Ve Směrnici Evropského parlamentu a rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV, je v čl. 11 odst. 1 stanovena povinnost členských států zajistit obětem právo na přezkum rozhodnutí o zastavení trestního stíhání, když pravidla přezkumu stanoví vnitrostátní předpisy. Tato směrnice tedy upravuje jeden z možných mechanismů zajištění práva oběti, resp. poškozeného, na účinné vyšetřování.

Právo na účinné vyšetřování je odvozováno z esenciálních práv zaručených Úmluvou, jako je právo na život, ze zákazu ponižujícího a nelidského zacházení atd., kdy i tato základní práva požívají různou úroveň ochrany.⁵ Samotný pojem „právo na účinné vyšetřování“ pochází z Úmluvy a nelze jej zaměňovat s pojmy ze zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále v textu jen trestní řád či TR), jako je prověřování a vyšetřování. Jedná se o určitou formu úředního postupu, úředního vyšetřování, nejedná se o označení fáze trestního řízení. Klíčová je skutečnost, že tato povinnost účinně vyšetřovat se uplatní již ve fázi pouhého šetření věci, kdy policejní orgán postupuje dle § 158 odst. 1 trestního řádu, resp. dle ustanovení zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zejména pak § 60 až § 69 tohoto zákona. V této fázi ještě nelze hovořit o trestním řízení, jelikož policejní orgány nečiní úkony dle trestního řádu. Uplatní se však rovněž v okamžiku, kdy jsou již zahájeny úkony trestního řízení a i po zahájení trestního stíhání, přičemž ve fázi před zahájením trestního stíhání

³ Srov. např. Rozsudek ESLP ve věci Eremiášová a Pechová proti České republice ze dne 16. 2. 2012, č. stížnosti 23944/04; Rozsudek ESLP ve věci Bureš proti České republice ze dne 18. 10. 2012, č. stížnosti 37679/08; Rozsudek ESLP ve věci Kummer proti České republice ze dne 25. 7. 2013, č. stížnosti 32133/11.

⁴ ŠČERBA, Filip. Právo na účinné vyšetřování ve světle judikatury Ústavního soudu. *Trestněprávní revue*, 2016, roč. 15, č. 7 – 8, s. 157.

⁵ Tamtéž, s. 161.

jsou na postupy vyšetřujících orgánů v souvislosti s právem na účinné vyšetřování kladeny přísnější požadavky.⁶

Účelem účinného vyšetřování, resp. obsahem práva na účinné vyšetřování je to, aby policie či státní zástupce dostatečně prověřili, zda byl spáchán trestný čin, a to z vlastní iniciativy. Nemohou po poškozeném požadovat, aby za ně odvedl jejich práci. Je to takřka jejich výhradní povinnost. V praxi se bude jednat nejčastěji o výsledky svědků, zajištění odborných vyjádření a další postupy sloužící k objasnění věci, prověření různých verzí událostí atd.⁷ Stejně tak tato povinnost řádně vyšetřovat vyplývá i z etiky vyšetřovatelské práce, kdy je po vyšetřovateli vyžadována jistá úroveň morálního a mravního chování a další vlastnosti, jako zodpovědnost, čestnost, nestrannost, apod.⁸ Z toho vyplývá, že by se měly orgány činné v trestním řízení náležitě zabývat i zdánlivě nedostatečně podloženými trestními oznámeními. Toto samozřejmě nesmí být vykládáno ad absurdum, tedy tak, že by se policisté měli zabývat i zcela nesmyslnými, neurčitými a nesrozumitelnými podáními.

1.1.2 Poškozený jako nositel práva na účinné vyšetřování

Tato práce je zaměřena na poškozeného, jak bylo uvedeno v úvodu práce, a možnosti, jak může být jeho právo na účinné vyšetřování posíleno. Od 1. 8. 2013 je účinný zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), který vymezuje pojem oběť, přičemž považují za vhodné vytyčit vztah pojmů „oběť“ a „poškozený“.

Předně, Česká republika přijetím zákona o obětech trestných činů provedla výše zmíněnou Směrnicí Evropského parlamentu a rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, jenž zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu.⁹ Tento zákon komplexně upravuje práva obětí trestných činů.¹⁰ Přímou definuje pojem oběť v § 2 odst. 2 a uvádí, že „*Obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.*“ Výraz „mělo být trestným činem ublíženo“ má pro oběti zásadní dopad, jelikož práv přiznaných

⁶ ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, KRATOCHVÍL, Jan. Státní zastupitelství, institut dohledu a právo na účinné vyšetřování. *Státní zastupitelství*, 2015, č. 6, s. 7.

⁷ Tamtéž.

⁸ NESVADBA, Petr. *Policejní etika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 267 - 269.

⁹ V důsledku některých změn předmětné směrnice během procesu přijímání zákona byl zákon o obětech trestných činů novelizován s účinností od 1. 4. 2017, přičemž některé změny reflektované v novele mají původ v poznacích Probační a mediační služby či subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů. Blíže např. GLOGAR, Martin. *Novela zákona o obětech trestných činů*. [online]. pravniprostor.cz, 8. března 2017 [cit. 1. dubna 2019]. Dostupné na <<https://www.pravniprostor.cz/zmeny-v-legislativne/vyslo-ve-sbirce-zakonu/novela-zakona-o-obtech-trestnych-cinu>>.

¹⁰ KALIBOVÁ, Klára a kol. *Zákon o obětech trestných činů*. Praha: IN IUSTITIA o.p.s., 2016, s. 5. Dostupné rovněž na <<https://www.in-ius.cz/dwn/praktalegdopo/zotc-web-final.pdf>>.

zákonem o obětech trestných činů se může dovolávat každý, kdo se byť jen cítí být obětí trestného činu a takovouto osobu je třeba za oběť považovat.¹¹ Dále je dle zákona o obětech trestných činů za oběť považován i příbuzný oběti a další osoby (tzv. nepřímé oběti) v případě, kdy tato oběť v důsledku trestného činu zemřela a pozůstalý pociťuje újmu způsobenou smrtí oběti.¹² Předmětný zákon definuje i zvláště zranitelnou oběť.¹³ Odborníci zabývající se právy obětí hovoří o „základním právu lidí vystavených trestné činnosti být identifikován jako oběť“.¹⁴

Odlišně od trestního řádu zákon o obětech trestných činů stanoví, že pro jeho účely se trestným činem rozumí také čin jinak trestný,¹⁵ což je významné pro ochranu obětí a aplikaci jejich práv, která je pak v přísnějším režimu. Příkladem necht' slouží aplikace práva na zabránění kontaktu s pachatelem dle § 17 zákona o obětech trestných činů.¹⁶

Co se týče definování pojmu poškozený, trestní řád uvádí ve svém § 43 odst. 1, 2, že „*Ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (poškozený), má právo činit návrh na doplnění dokazování,*

¹¹ § 3 odst. 1 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů. Toto ustanovení upravuje jednu ze základních zásad předmětného zákona. Dále z § 3 odst. 1 vyplývá, že osoba, která se cítí být obětí, bude za oběť považována, pokud nevyjde najevo opak nebo pokud se nebude jednat o zcela zjevné zneužití postavení oběti. V případě pochybností, zda je osoba obětí zvláště zranitelnou, je třeba ji za zvláště zranitelnou považovat. Zanesení této „presumpce statusu oběti“ shledávám jako velký přínos a krok vpřed, jelikož práva zakotvená v zákoně o obětech trestných činů jsou pro oběti více než užitečná. Problematická může být situace, kdy se fyzická osoba cítí být obětí ve smyslu zákona o obětech trestných činů a trestní řád současně stanoví v § 43 odst. 2, že „*Za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.*“ Zde si dovoluji odkázat na kauzu politika Miloslava Roznera, který je od října 2017 ke dni 1. 4. 2019 poslancem Poslanecké sněmovny PČR. Miloslav Rozner měl popírat holocaust a zpochybnit existenci koncentračního tábora v Letech. Podle veřejného žalobce v této kauze není veden žádný konkrétní poškozený, a to i přesto, že trestní oznámení bylo podáno osobou, která se cítí být jedním z poškozených, přičemž dle veřejného žalobce je poškozen „pouze“ veřejný zájem. Blíže např. zde: <https://www.lidovky.cz/domov/v-tabore-v-letech-zahynuli-jeho-bratr-a-sestra-at-se-rozner-vrati-do-skoly-rika-pametnik.A190111_160610_ln_domov_jho?>>.

¹² § 2 odst. 3 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů. Dle tohoto ustanovení se konkrétně jedná o příbuzného v pokolení přímém, sourozence, osvojení, osvojitele, manžela nebo registrovaného partnera, druhá či osobu, které byla obětí ke dni její smrti poskytována výživa nebo ji oběť byla povinna poskytovat.

¹³ § 2 odst. 4 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů. „*Zvláště zranitelnou obětí se pro účely tohoto zákona při splnění podmínek uvedených v odstavci 2 nebo 3 rozumí*

a) dítě,

b) osoba, která je vysokého věku nebo je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, pokud tyto skutečnosti mohou vzhledem k okolnostem případu a poměrům této osoby bránit jejímu plnému a účelnému uplatnění ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy,

c) oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku) nebo trestného činu teroristického útoku (§ 311 trestního zákoníku),

d) oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestného činu, který zahrnoval násilí, násilí či pobuřičku násilím, trestného činu spáchaného pro příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo obětí trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.“

¹⁴ KALIBOVÁ, Klára a kol. *Zákon o obětech trestných činů*. Praha: IN IUSTITIA o.p.s., 2016, s. 6.

¹⁵ § 2 odst. 1 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů

¹⁶ KALIBOVÁ, Klára a kol. *Zákon o obětech trestných činů*. Praha: IN IUSTITIA o.p.s., 2016, s. 7.

nablížit do spisů (§ 65), zúčastnit se jednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu a před skončením řízení se k věci vyjádřit. Jde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196 trestního zákoníku), rozumí se pro účely tohoto zákona majetkovou škodou, jež byla poškozenému způsobena trestným činem, i dlužné výživné.“; „Za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.“ Je očividné, že definice poškozeného dle trestního řádu je obsáhlejší než definice oběti dle zákona o obětech trestných činů, což je dáno především výslovným uvedením některých procesních práv poškozeného. Již z pouhého zhlédnutí těchto dvou definic se naskýtá principiální distinkce mezi nimi a to, že obětí může být pouze fyzická osoba, kdežto poškozeným osoba jak fyzická, tak i právnická. Trestní řád s tímto stavem počítá, což vyplývá z ustanovení § 43 odst. 4,¹⁷ kde i výslovně odkazuje na zákon o obětech trestných činů.

Komentářová literatura tyto dva pojmy odlišuje tak, že poškozený je stranou trestního řízení a má svá procesní práva a povinnosti, kdežto oběti především stát poskytuje zvláštní péči. Poškozenému se hradí jen újma vzniklá v příčinné souvislosti s trestným činem, přičemž u obětí se bere v potaz i druhotná újma. Dále je za poškozeného považován i právní nástupce, když původní poškozený může svá práva převést na jinou osobu, což oběť nemůže, neboť je pouze subjektem zvláštní péče poskytované státem.¹⁸ Lze tedy konstatovat, že v něčem je širší pojem poškozený, v něčem je širší pojem oběť. Pojem poškozený je užší v tom, že tzv. nepřímé oběti (pozůstalí po přímé oběti) nemohou být považovány za poškozeného, nemohou využívat procesních práv přiznaných poškozeným dle trestního řádu například v případě, že byly na přímou oběť existenčně odkázány.¹⁹ Pojem oběť je zase užší v tom, že oběť svá práva nemůže převést na třetí osobu.

Z uvedeného vyplývá, že ač se tyto pojmy liší, nevylučují se, nýbrž se překrývají a korelují spolu. Z hlediska určitého povrchního hodnocení obou předpisů lze konstatovat, že zákon o obětech trestných činů je zákon upravující „pečující práva“, a trestní řád upravuje práva procesní. Pro účely analýzy této práce, tedy jakými mechanismy je v českém právním řádu zajišťováno právo poškozeného na účinné vyšetřování a jak jsou efektivní, bude pod slovním vyjádřením „poškozený“ zahrnuta jak osoba fyzická, resp. oběť, tak osoba právnická.

¹⁷ § 43 odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, „Poškozený, který je obětí trestného činu podle zákona o obětech trestných činů, má právo v kterémkoliv stadiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na jeho dosavadní život. Prohlášení lze učinit i písemně. Písemné prohlášení se v řízení před soudem provede jako listinný důkaz.“

¹⁸ GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, (k § 2 odst. 2) s. 21 – 34.

¹⁹ JELÍNEK, Jirí. *Poškozený v českém trestním řízení*. 1. Vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1998, s. 31.

1.1.3 Právo na účinné vyšetřování vs. právo na spravedlivý proces

Právo na účinné vyšetřování a právo na spravedlivý proces rozhodně nelze ztotožňovat. Povinnosti, resp. práva vyplývající z práva na spravedlivý proces, zároveň výslovně nevyplývající z čl. 6 a čl. 7 Úmluvy, jsou například i právo na přístup k soudu, osobní účast při sporném řízení, rovnost zbraní,²⁰ řádné provádění důkazů, křížový výslech svědků či odůvodněný rozsudek. V případě trestního řízení se však lze většiny těchto práv dovolávat až od okamžiku formálního obvinění. Co se týče práva na přítomnost obhájce, toto lze uplatňovat i před sdělením obvinění.²¹ Zde je dána zásadní diference mezi právem na spravedlivý proces a právem na účinné vyšetřování, kterou potvrdil i Ústavní soud ve svém usnesení ze dne 29. října 2013, sp. zn. I. ÚS 2886/13,²² a to, že „poškozený před zahájením trestního stíhání nemá právo na spravedlivý proces“. Jak již bylo zmíněno, právo na účinné vyšetřování se vztahuje i na činnost orgánů činných v trestním řízení ještě před vlastním zahájením řízení, kdy nepostupují dle trestního řádu. Negarantuje to, že se věc musí dostat před soud, ona může skončit i v předsoudní fázi i před zahájením trestního stíhání. Vyšetřující orgány ovšem i tak mají povinnost náležitě objasnit veškeré skutečnosti, nikoliv však povinnost určitého výsledku.²³ Vyšetřování může být účinné i v případě, že pachatel vraždy nebyl dopaden (viz např. Lobach proti Ukrajině, rozhodnutí ze dne 22. září 2009, stížnost č. 9276/02), nebo při zproštění viny za aplikace zásady *in dubio pro reo*.²⁴ V trestním řízení jde o vztah mezi obviněným a státem a není ústavně zaručeno právo třetí osoby, ať už se jedná o oznamovatele nebo poškozeného, na stíhání či odsouzení určité osoby. Přesto má stát povinnost zajistit ochranu základních práv, přičemž požadavek účinného vyšetřování je procesní povinností náležité péče.²⁵

²⁰ Nutno podotknout, že princip rovnosti zbraní je jakýmsi standardem práva na spravedlivý proces. Ovšem v trestním řízení je tento princip uplatňován odlišněji oproti civilnímu řízení, což plyne ze samotné povahy obou řízení. Dle Ústavního soudu má být nerovnost mezi státním zástupcem a obviněným zmírněna především pomocí práva na obhajobu a principu *presumpce nevin*. Dále pak dle Ústavního soudu není možné, aby opravné prostředky v rukou státu poskytovaly větší zvýhodnění oproti těm, které má v rukou odsouzený. V trestním řízení rovnost zbraní není absolutní, přičemž postavení státního zástupce je určitým způsobem dvojí - jako strany bez práva na spravedlivý proces ve smyslu lidskoprávním, jelikož je státním orgánem a není nositelem lidských práv, a jako nadřazený státní orgán. Blíže viz MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 236 - 240.

²¹ MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 67 – 68.

²² Zde se stěžovatelka domáhala nápravy, když její manžel byl usmrčen při jízdě na kole projíždějícím vozidlem a trestní řízení bylo usnesením odloženo. Stížnost stěžovatelky byla posouzena z hlediska pozitivních povinností vyplývajících z práva na život. Ústavní soud uvedl, že právě pozitivní závazky zahrnují i povinnost provést efektivní vyšetřování.

²³ náleží Ústavního soudu ze dne 19. ledna 2016, sp. zn. II. ÚS 3436/14

²⁴ usnesení Ústavního soudu ze dne 17. května 2012, sp. zn. IV. ÚS 1455/12

²⁵ náleží Ústavního soudu ze dne 19. ledna, sp. zn. II. ÚS 3436/14; Co se týče nároku na trestní stíhání jiné osoby, k tomuto se již Ústavní soud vyjadřuje konstantně s odkazem na judikaturu ESLP a to tak, že dán není. Dále pak, že povinnost státu provést účinné vyšetřování se týká pouze postupu příslušných orgánů, nikoliv výsledku, a to ještě za předpokladu, že muselo dojít k zásahu do substantivních práv dotčených osob (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 16. června 2017, sp. zn. IV. ÚS 1541/17).

1.2 Postoj Ústavního soudu k právu na účinné vyšetřování a jeho rozsah

V minulosti ESLP Českou republiku opakovaně odsoudil za to, že porušila nejzákladnější lidská práva právě tím, že poškozeným nezajistila účinné vyšetřování. Shledána byla porušení závazků plynoucích z práva na život a ze zákazu ponižujícího a nelidského zacházení.²⁶ Česká republika jakožto spolukontrahent Úmluvy je povinna svým občanům přiznat práva Úmluvou zaručená.²⁷ Nejsme však jediní, kdo byl konfrontován ESLP. Ve své bohaté judikatuře k právu na účinné vyšetřování se k jeho dodržování staví poměrně přísně,²⁸ zejména pak u rasově motivovaných trestných činů.²⁹ V případě zásahů trestněprávní povahy do základních práv jejich nositelů platí pro státy závazek spočívající v povinnosti vést efektivní vyšetřování, což vyplývá například z rozsudku ESLP ve věci Blumberga proti Lotyšsku ze dne 14. října 2008, stížnost č. 70930/01. Ovšem první zmínka ESLP o právu na účinné vyšetřování se nachází v rozsudku McCann, Farrell a Savage proti Spojenému království.³⁰

Vzhledem k výtkám ESLP a vázanosti České republiky Úmluvou, Ústavní soud České republiky svůj postoj k právu na účinné vyšetřování započal přehodnocovat, což je patrné z jeho rozhodovací praxe.³¹ Pokud by tak neučinil a nadále by trval na své předchozí judikatuře,

²⁶ Blíže např. již zmíněné Rozsudky ESLP ve věci Eremiášová a Pechová proti České republice ze dne 16. 2. 2012, stížnost č. 23944/04; Rozsudek ESLP ve věci Bureš proti České republice ze dne 18. 10. 2012, stížnost č. 37679/08; Rozsudek ESLP ve věci Kummer proti České republice ze dne 25. 7. 2013, stížnost č. 32133/11. Rozsudek ve věci Eremiášová, Pechová proti České republice je významným v několika aspektech. Jen ve zkratce, syn jedné ze stěžovatelek a druh druhý stěžovatelky zemřel v důsledku pádu z okna budovy obvodního oddělení Policie České republiky v Brně, kde byl držen a vyslechnut pro podezření ze spáchání trestného činu krádeže. Muž byl dvěma policisty doprovázen na toaletu a při cestě zpět se měl vytrhnout jednomu policistovi a proskočit zavřeným oknem ven na dvůr. ESLP zde upozornil na dvě systémové chyby týkající se vyšetřování trestné činnosti policistů ve vztahu k čl. 2 Úmluvy. První chyba se týkala požadavku na nestrannost a nezávislost vyšetřování trestné činnosti policistů, kdy tyto trestné činy nemohou vyšetřovat jiní policisté odpovědní orgánu ministerstva vnitra, kterému odpovídá i policejní prezident. Tato nepřítomnost byla napravena a od roku 2012 působí na tomto poli Generální inspekce bezpečnostních sborů (GIBS). Ředitel GIBS je odpovědný předsedovi vlády, který jej zároveň i jmenuje. Kontrolu činnosti GIBS má na starosti Poslanecká sněmovna. Další chyba byla shledána v možnostech nápravy při porušení čl. 2 Úmluvy a bylo upozorněno na nedostatečnou ochranu obětí při tomto porušení, přičemž na posílení této ochrany se stále pracuje a o mechanismech jejího zajištění je pojednáváno dále v této práci. Blíže k Rozsudku ve věci Eremiášová, Pechová proti ČR viz FOUKALOVÁ, Kristýna. Věc Eremiášová a Pechová proti České republice, dostupné v systému ASPI – stav ke dni 6. 8. 2017; z dalších rozsudků ESLP týkajících se nezávislosti vyšetřování příkladmo rozsudek ve věci Ramsahai proti Nizozemí či Cobzaru proti Rumunsku.

²⁷ V rozsudcích, které jsou pro ČR závazné, může ESLP konstatovat, že byla porušena Úmluva a zároveň může porušiteli uložit povinnost finanční kompenzace majetkové i nemajetkové újmy. Blíže viz například Evropský soud pro lidská práva [online]. mzv.cz, [cit. 1. dubna 2019]. Dostupné na <https://www.mzv.cz/coe.strasbourg/cz/ceska_republika_a_rada_evropy/evropsky_soud_pro_lidska_prava.html>.

²⁸ ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina., KRATOCHVÍL, Jan. Státní zastupitelství, institut dohledu a právo na účinné vyšetřování. *Státní zastupitelství*, 2015, č. 6, s. 7.

²⁹ Viz například Rozsudek ESLP ve věci Nachova proti Bulharsku ze dne 6. července 2005, stížnosti č. 43577/98 a č. 43579/98.

³⁰ Rozsudek ESLP ve věci McCann, Farrell a Savage proti Spojenému království ze dne 27. září 1995, stížnost č. 18984/91

³¹ Z původně odmítavých rozhodnutí srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 19. dubna 2007, sp. zn. II ÚS 349/06 či usnesení Ústavního soudu ze dne 19. září 2011, sp. zn. IV. ÚS. 2609/11 apod.

de facto i de iure by umožnil porušování závazků, které vyplývají z Úmluvy.³² Zároveň tak jistým způsobem započal formovat rozsah práva na účinné vyšetřování.

Jedním z prvních významnějších rozhodnutí,³³ kdy se Ústavní soud zabýval účinným vyšetřováním, bylo usnesení sp. zn. I. ÚS 745/11 ze dne 17. ledna 2012. Zde se jednalo o přezkum postupu orgánů činných v trestním řízení, které nezahájily trestní stíhání pro podezření z napadení stěžovatelů policisty. Policisté měli zasáhnout do práva nebýt podrobován nelidskému a ponižujícímu zacházení (čl. 3 Úmluvy). Usnesení sp. zn. I. ÚS 2886/13 ze dne 29. října 2013 se týkalo ženy, která jako stěžovatelka brojila proti usnesení o odložení věci, kdy při dopravní nehodě zemřel její manžel a dle orgánů činných v trestním řízení měl být viníkem nehody právě on. V tomto usnesení sice Ústavní soud potvrdil svůj dřívější názor, že poškozený před zahájením trestního stíhání nemá právo na spravedlivý proces, dovedl zde však, že ve vztahu k právu na život (čl. 2 odst. 1 Úmluvy) mají orgány činné v trestním řízení povinnost účinné vyšetřování provést.

Co se týče méně závažných zásahů, jako v případech nedbalostního ublížení na zdraví, Ústavní soud možnost svého přezkumu připustil jen výjimečně. Pokud je ještě věc vyřízena odklonem, což lze považovat za určitou možnost postihu, mohlo by dojít k zásahu do práva poškozeného na účinné vyšetřování zcela ojedinele.³⁴

Právo na ochranu soukromí dle čl. 8 Úmluvy a právo na nedotknutelnost osoby dle čl. 7 Úmluvy nebude požívat stejné ochrany a dle Ústavního soudu je vyžadován trestní postih u zásahů do těchto práv pouze zřídka, a to v případech úmyslných zásahů do tělesné integrity.³⁵ V usnesení sp. zn. III. ÚS 3835/14 ze dne 12. února 2015³⁶ však toto Ústavní soud de facto popřel a vyjádřil, že ve vztahu k právu na ochranu soukromí a i k právu na ochranu rodinného života (čl. 10 Úmluvy) není stanovena povinnost vést účinné vyšetřování. Zde je patrné, že mezi senáty panuje jisté nekoherentní smýšlení, co se týče rozsahu povinnosti vést účinné vyšetřování. Ony názorové rozdíly senátů mohou mít původ v tom, že pokud má být posíleno právo poškozeného, bude nutno více zasáhnout do práv a svobod osob podezřelých ze spáchání trestného činu, a to právě v souvislosti s delším a důkladnějším vyšetřováním orgánů činných v trestním řízení. V konečných důsledcích může mít důslednější vyšetřování vliv i na činnost policie z hlediska nepřiměřeného zatěžování vyšetřovatelů, kdy budou nuceni omezit veřejný

³² BLAŽKOVÁ, Kristina. Právo na efektivní vyšetřování: dochází na třetím ústavním soudu k výrazné změně v koncepci ochrany základních práv? *Jurisprudence*, 2016, č. 5, s. 3.

³³ Prvně se Ústavní soud vyjádřil k právu na účinné vyšetřování ve svém nálezu týkajícím se platů státních zástupců ze dne 28. 6. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 17/10.

³⁴ ŠČERBA, Filip. Právo na účinné vyšetřování ve světle judikatury Ústavního soudu. *Trestněprávní revue*, 2016, č. 7 - 8, s. 160.; usnesení Ústavního soudu ze dne 8. července 2015, sp. zn. IV. ÚS 2231/14

³⁵ usnesení Ústavního soudu ze dne 26. března 2014, sp. zn. I. ÚS 4019/13

³⁶ V uvedeném usnesení se Ústavní soud zabýval stížností týkající se odložení podezření z trestného činu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod dle § 356 TZ.

zájem na zachování bezpečnosti celé společnosti při upřednostňování zájmů soukromých a neúčelném vyšetřování záležitostí jednotlivců.³⁷ Usnesení sp. zn. III. ÚS 3835/14 však již bylo novější judikaturou překonáno a právo na účinné vyšetřování náleží i poškozenému, jemuž bylo zasaženo do práva na soukromí, stále však ve velmi omezené míře a ve výjimečných situacích.³⁸

V usnesení sp. zn. Pl. ÚS 4/13 ze dne 5. března 2013 Ústavní soud vyjádřil, že majetková práva nejsou na stejné úrovni jako např. právo na život, ovšem o jejich ochraně se nezmínil. ESLP se však ve vztahu k majetkovým právům vyjádřil tak, že i v případě zásahů do těchto práv mají státní orgány povinnost vést účinné vyšetřování.³⁹ O majetkových právech se však Ústavní soud v některých svých rozhodnutích vyjadřoval vskutku odlišně. Povinnost vést účinné vyšetřování připustil u porušení práva vlastnit majetek, resp. u zásahů do vlastnického práva, leč v mimořádných situacích, a u výrazných pochybení s intenzivními následky ve sféře poškozeného.⁴⁰ Zcela opačně vyznívají jiná usnesení Ústavního soudu,⁴¹ kde odmítl dovodit právo na účinné vyšetřování v případech týkajících se majetkových práv. Například se jednalo o přečin neoprávněného přístupu k počítačovému systému a nosiči informací dle § 230 odst. 1 zákona č. 40/2009, trestního zákoníku (dále v textu jen trestního zákoníku či TZ) a o přečin zpronevěry podle § 206 odst. 1 TZ. Zcela patrný diametrální přístup senátů Ústavního soudu je z hlediska právní jistoty nežádoucí a nepřijatelný. Je však otázkou času, kdy mezi senáty Ústavního soudu dojde pod dohledem ESLP ke sjednocení přístupu i v oblasti majetkových práv, a rozsah práva na účinné vyšetřování tak bude do budoucna více a více „uchopitelný“.

Jistým měřítkem toho, v jakých případech bude právo na účinné vyšetřování přiznáváno, by mohla být typová závažnost trestného činu. Ve svém nálezu sp. zn. ÚS II. 3436/14 ze dne 19. ledna 2016 Ústavní soud vyjádřil, že ne ve všech případech trestné činnosti je oprávněn zasahovat do činnosti orgánů činných v trestním řízení. Zasáhnout může pouze v případech nejzávažnější kriminality, která má dopad do základních práv požívajících nejvyšší ochrany, jako je právo na život apod. V nálezu I. ÚS 3196/12 ze dne 12. srpna 2014 bylo vysloveno, že zásahy Ústavního soudu budou přípustné v případech závažné trestné činnosti, resp. u zvlášť závažných zločinů, kdy zcela nepostačují prostředky civilního práva. Toto měřítko přiznávání práva

³⁷ BLAŽKOVÁ, Kristina. Právo na efektivní vyšetřování: dochází na třetím ústavním soudu k výrazné změně v koncepci ochrany základních práv? *Jurisprudence*, 2016, č. 5, s. 3.

³⁸ ŠČERBA, Filip. Právo na účinné vyšetřování ve světle judikatury Ústavního soudu. *Trestněprávní revue*, 2016, č. 7 - 8, s. 161.

³⁹ Rozsudek ESLP ze dne 14. října 2008 ve věci Blumberga v. Lotyšsko ze dne 14. října 2008, stížnost č. 70930/01

⁴⁰ usnesení Ústavního soudu ze dne 2. září 2015, sp. zn. I. ÚS 187/15, usnesení Ústavního soudu ze dne 12. ledna 2016, sp. zn. II. ÚS 3451/15, usnesení Ústavního soudu ze dne 26. února 2014, sp. zn. I. ÚS 2888/13, usnesení Ústavního soudu ze dne 2. února 2016, sp. zn. I. ÚS 138/16

⁴¹ usnesení Ústavního soudu ze dne 21. ledna 2015, sp. zn. III. ÚS 1911/14, usnesení Ústavního soudu ze dne 22. ledna 2015, sp. zn. III. ÚS 3937/14, usnesení Ústavního soudu ze dne 21. října 2015, sp. zn. III. ÚS 1239/15, usnesení Ústavního soudu ze dne 5. listopadu 2014, sp. zn. IV. ÚS 3512/13, usnesení Ústavního soudu ze dne 10. března 2015, sp. zn. IV. ÚS. 3636/14

na účinné vyšetřování se nejeví být příliš šťastným, když například i u přečinů, tedy typově nejméně závažné trestné činnosti, může docházet k zásahům do vysoce chráněného práva na život. Příkladem lze uvést trestný čin usmrcení z nedbalosti dle § 143 TZ, který jakožto nedbalostní delikt je přečinem. Bylo by tedy nutno rozlišovat i dále uvnitř jednotlivých kategorií přečinů, zločinů a zvláště závažných zločinů.⁴²

Standard pro účinné vyšetřování dle Ústavního soudu

Ve své konstantní judikatuře⁴³ Ústavní soud vymezil, že účinné vyšetřování prováděné orgány činnými v trestním řízení musí kumulativně splňovat následující samostatné požadavky vyplývající z judikatury ESLP. Šetření musí být a) nezávislé a nestranné, b) důkladné a dostatečné, c) rychlé, d) podrobené kontrole veřejností. Nezávislost bude spočívat například v tom, že vyšetřující orgány musí postupovat samy a samy musí nezávisle posoudit, zda je potřeba provést další důkazy nebo v tom, že vyšetřování trestných činů policistů nemohou provádět nadřízení podezřelých osob.⁴⁴ Důkladnost bude spočívat především v objektivní a nestranné analýze všech relevantních skutečností a dostatečnost v provedení běžných vyšetřovacích úkonů. Požadavek rychlosti musí být naplněn započítáním vyšetřování co nejdříve po předemtných událostech, a rovněž by se orgány měly vyhnout průtahům. Do veřejné kontroly spadá informovanost a zapojení do řízení i příbuzných obětí, včetně nahlížení do spisu. Toto však na našem území není možné, neboť jak bylo zmíněno výše, nepřímé oběti nemají procesní práva na rozdíl od poškozeného, který do spisu nahlížet může. Neplatí to však automaticky, jelikož v jistých situacích v úvodní fázi vyšetřování může být nahlédnutí do spisu odepřeno ve vztahu k utajovaným či citlivým informacím.⁴⁵

Povinnost orgánů činných v trestním řízení vést vyšetřování efektivně není v žádném případě povinností novou. Právo na účinné vyšetřování pouze přineslo poškozenému možnost vyžadovat, aby orgány v trestním řízení této své povinnosti skutečně dostály, a aby se mohl dovolávat nápravy před Ústavním soudem. Ústavní stížnost však lze směřovat proti rozhodnutím, kterými se řízení končí, jako jsou rozhodnutí o odložení věci, zastavení trestního

⁴² ŠČERBA, Filip. Právo na účinné vyšetřování ve světle judikatury Ústavního soudu. *Trestněprávní revue*, 2016, č. 7 - 8, s. 162.

⁴³ náleží Ústavního soudu ze dne 2. března 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14 (Tento náleží je významný hned v několika ohledech. Předně sjednocuje a shrnuje požadavky kladené na účinné vyšetřování a dále také podmínky dosažitelnosti práva na účinné vyšetřování pro poškozené.); usnesení Ústavního soudu ze dne 25. října 2016, sp. zn. II. ÚS 2462/16

⁴⁴ Viz Rozsudek ESLP Eremiášová a Pechová proti České republice. V současnosti již vykonává vyšetřování trestných činů policistů Generální inspekce bezpečnostních sborů, a to od 1. 1. 2012.

⁴⁵ KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, kapitola XXIII, s. 1197 - 1206.

stíhání či zproštění obžaloby,⁴⁶ a to ve lhůtě šesti měsíců od ukončení vyšetřování, což bude komplikované v případech, kdy vyšetřování ani nebylo vedeno.⁴⁷

Rozsah práva na účinné vyšetřování

Rozsah práva na účinné vyšetřování nadále zůstává nejistým, a to z důvodu, že jak je zmíněno výše, nevyplývá z práva na spravedlivý proces, ale z esenciálních práv zaručených Úmluvou, ze kterých je pouze odvozováno. Lze tedy shrnout, že v případech zásahů do práva na život, porušení zákazu mučení, nelidského zacházení, otroctví či nucených prací bude právo nepochybně přiznáváno. Co se týče zásahů do soukromého a rodinného života, bude přiznáváno v omezeném rozsahu. U zásahů do majetkové sféry poškozeného je situace nejméně jasná, ovšem i zde bude v omezené míře právo na účinné vyšetřování přiznáváno v případech flagrantních pochybení ze strany orgánů činných v trestním řízení. Chystaná rekonstrukce trestního práva procesního by mohla mít vliv na vnímání práva na účinné vyšetřování, když při ní bylo zvažováno i zavedení institutů soukromé a subsidiární žaloby. Sám Ústavní soud v několika svých rozhodnutích zmínil ve vztahu k absenci těchto institutů onu potřebnost vést skutečně efektivní vyšetřování (sp. zn. I. ÚS 2886/13; sp. zn. I. ÚS 4019/13). Byla tedy vyslovena teze, že „... *pokud by institut soukromé, resp. subsidiární žaloby skutečně byl do českého trestního práva zaveden, vnímání rozsahu práva poškozeného na účinné vyšetřování ze strany Ústavního soudu by se pravděpodobně znatelně změnilo.*“⁴⁸ O těchto a dalších mechanismech, které mají zajišťovat právo poškozeného na účinné vyšetřování, bude, v souvislosti s rekonstrukcí trestního řádu v této práci provedena jejich analýza a výsledkem bude konstatování, zda předmětné právo zajišťují či nezajišťují.

⁴⁶ nález Ústavního soudu ze dne 12. srpna 2014, sp. zn. I. ÚS 3196/12

⁴⁷ KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, kapitola XXIII, s. 1197 - 1206.

⁴⁸ ŠČERBA, Filip. Právo na účinné vyšetřování ve světle judikatury Ústavního soudu. *Trestněprávní revue*, 2016, č. 7 - 8, s. 163.

2 Mechanismy sloužící k zajišťování práva poškozeného na účinné vyšetřování v českém právním řádu

2.1 Mechanismy dostupné dle účinného trestního řádu

Trestní řád účinný ke dni 22. 8. 2019 sice obsahuje mechanismy, které mají poškozenému zajistit efektivní, resp. účinné vyšetřování, avšak jak praxe ukázala, jedná se o mechanismy nedostačující. Proto jsou v rámci rekodifikace zvažovány mechanismy účinnější (o těchto viz dále). Pro účely této práce považuji za vhodné alespoň základní předestření v současnosti dostupných mechanismů upravených v účinném trestním řádu, případně v jiném zákoně a jejich problematických aspektů.

2.1.1 Postup před zahájením trestního řízení

Poškozený se může domáhat práva na účinné vyšetřování i ve fázi, kdy orgány činné v trestním řízení nepostupují dle trestního řádu, a nelze tak hovořit o trestním řízení, o čemž bylo pojednáno v předchozí kapitole. Tato fáze řízení rovněž stojí za pozornost, neboť zde poškozený nemá k dispozici prakticky žádné procesní mechanismy, s jejichž pomocí by mohl dostat nápravy vadných postupů policejního orgánu či státního zástupce.

Mezi specifické druhy podání je řazeno i trestní oznámení, přičemž toto podání je oprávněn učinit kdokoliv jakožto oznamovatel.⁴⁹ Není relevantní, zda je podání označeno jako „trestní oznámení“, neboť se vždy posuzuje podle svého obsahu (§ 59 odst. 1 TR) a tímto obsahem je zpravidla podnět k zahájení trestního řízení. Často je právě poškozený oznamovatelem trestné činnosti. V situaci, kdy zpravidla policejní orgán přijímající trestní oznámení má po zhodnocení oznamovaných skutečností za to, že nedošlo ke spáchání trestného činu a danou věc pouze administrativně založí, neexistuje proti takovému „rozhodnutí“ opravný prostředek – mechanismus sloužící k nápravě.⁵⁰ Policejní orgán tak na základě svého hodnocení vyřadí danou věc a vyloučí tak možnost poškozeného domáhat se opravných prostředků upravených trestním řádem. Je otázkou, nakolik je „oprávněné“ odejmout poškozenému možnost domáhat se práva na účinné vyšetřování na základě vlastního uvážení, a to i v případech advokátem sepsaných podání, když kvalitní posouzení společenské škodlivosti daného případu je možné až po skončení prověřování, které již probíhá v rámci trestního řízení, a tedy postupy orgánů činných v trestním řízení podléhají dikci trestního řádu.⁵¹ Vzhledem k tomu, že dozor

⁴⁹ ŠČERBA, Filip. Alternativy k subsidiární žalobě z hlediska garance práva na účinné vyšetřování. *Státní zastupitelství*, 2019, č. 2, s. 34 – 39.

⁵⁰ KLOUČEK, Zdeněk. O vyřízení trestního oznámení bez zahájení úkonů trestního řízení. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 2, s. 49.

⁵¹ Tamtéž.

státního zástupce nad zachováváním zákonnosti v trestním řízení může být vykonáván až v přípravném řízení (§ 174 odst. 1 TŘ), činnost policejního orgánu zde nemusí být prakticky pod žádnou kontrolou. Žádost o přezkoumání postupu policejního orgánu adresovaná státnímu zástupci může být dle § 157a TŘ uplatněna až v přípravném řízení. Ustanovení § 157 odst. 2 písm. a) TŘ sice umožňuje, aby poškozený učinil podnět vůči státnímu zástupci, na jehož základě si může vyžádat spis (tzv. operativní svazky policie) od policejního orgánu, i když nebylo zahájeno trestní řízení,⁵² ovšem problematická je skutečnost, že poškození často vůbec nepřichází do styku se státním zástupcem a řada z nich ani neví, že se na něj může obrátit.⁵³ Úloha státního zástupce spočívá i v tom, že může danou věc tzv. delegovat dle § 157 odst. 2 písm. b) TŘ, resp. odejmout policejnímu orgánu a učinit opatření, na jehož základě může být věc přikázána jinému policejnímu orgánu, jestliže policejní orgán postupoval nezákonně nebo je podjatý. Dokonce může na základě § 174 odst. 2 písm. f) TŘ přikázat provádění úkonů jiné služebně činné osobě v policejním orgánu. Toto může být i stěžejní krok, resp. mechanismus, který je oprávněn učinit státní zástupce v případě, že šetření policejního orgánu neprobíhá řádně, efektivně a v řadě případů až laxně. Prvotně by se však jakákoliv osoba nespokojená s postupem policejního orgánu měla v případě potřeby obracet na odpovědného služebního funkcionáře stojícího v čele konkrétního útvaru. Daný služební funkcionář jedná za služební útvar v takovém rozsahu, který je stanoven jeho vnitřními předpisy. V rámci vztahu služební nadřízenosti a podřízenosti je oprávněn udělit podřízenému policistovi závazný pokyn k tomu, jak má postupovat. Tyto pokyny však nesmí být v rozporu s pokyny státního zástupce.⁵⁴

K přijímání a vyřizování trestních oznámení je oprávněn i státní zástupce.⁵⁵ Jestliže státní zástupce dospěje k závěru, že nebyla naplněna skutková podstata trestného činu a trestní oznámení administrativně založí, poškozený rovněž nemá k dispozici opravný prostředek. Není-li poškozený spokojen s vyřízením věci, má k dispozici mechanismus upravený zákonem o státním zastupitelství, a to výkon dohledu uvnitř státního zastupitelství, k němuž je oprávněn dát podnět, a může tak dosáhnout přezkumu rozhodnutí státního zástupce (§ 16a odst. 7 zákona o státním zastupitelství). Jedná se však o interní přezkum pouze v rámci soustavy státního zastupitelství, který není trestně-procesním postupem.⁵⁶ Přesto, že v dané věci nebylo trestní oznámení

⁵² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, (k § 157 odst. 2 písm. a) s. 1899 - 1924.

⁵³ KRISTKOVÁ, Veronika a kol. *Procesní práva poškozeného a role státního zástupce* [online]. llp.cz, 2008 [cit. 27. srpna 2019]. Dostupné na <<http://llp.cz/publikace/procesni-prava-poskozeneho-a-role-statniho-zastupce/>>. s. 38.

⁵⁴ VANGELI, Benedikt. *Zákon o Policii České republiky. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, (k § 69). s. 296 - 299.

⁵⁵ Postup státních zástupců v této fázi je upraven v čl. 13 odst. 3 pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 8/2009, o trestním řízení, ve znění posledních předpisů. Dále je pak upraven v § 16a zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění posledních předpisů, a povinnost přijímat trestní oznámení i v § 158 odst. 2 TŘ.

⁵⁶ Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád) z roku 2008 [online]. justice.cz [cit. 25. července 2019]. Dostupný na <<http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=4980&d=281460>>. s. 76.

odloženo usnesením a není tak možno podat opravný prostředek, může poškozený dosáhnout, dá se říci, „nejvyššího“ mechanismu, a to podání ústavní stížnosti k Ústavnímu soudu směřované proti postupu nejbližší nadřízeného státního zastupitelství, které vykonalo v předmětné věci dohledové oprávnění, k němuž dal poškozený podnět.⁵⁷

Co je ale v této fázi nejvíce problematické, je opět výše uvedená skutečnost, že sice zákon o obětech trestných činů přiznává obětem trestného činu tzv. presumpci statusu oběti, ale procesní práva přísluší až poškozenému dle trestního řádu, který nikterak neupravuje presumpci statusu oběti, potažmo presumpci statusu poškozeného. Tento jev činí potíže i v již probíhajícím trestním řízení (viz dále).

2.1.2 Postup po zahájení trestního řízení – přípravné řízení

Nejdůležitějším procesním právem poškozeného v přípravném řízení je možnost podávat stížnosti proti některým rozhodnutím policejního orgánu či státního zástupce.⁵⁸ Není-li však poškozenému přiznáno jeho postavení na základě postupu dle § 43 odst. 2 TŘ, dojde tak ke zkrácení významných práv této osoby, neboť v důsledku toho nemůže ani nahlížet do spisu, a tak ani uplatňovat jiná svá procesní práva. Může nastat i situace, kdy se ukáže, že se skutečně jedná osobou poškozenou trestným činem, přičemž tato osoba však nevratně pozbyla příležitosti uplatňovat v řízení svá práva. Bylo by proto namístě, aby orgán činný v trestním řízení byl povinen vydat zamítavé stanovisko o nepřiznání statusu poškozeného ve formě usnesení, a aby osoba tímto stanoviskem dotčená měla oprávnění napadnout jej stížností.⁵⁹ V současnosti má poškozený možnost bránit se proti takovému postupu, resp. pouhému neformálnímu připsu o odebrání jeho postavení, jen pomocí žádosti o přezkoumání postupu policejního orgánu či státního zástupce na základě § 157a TŘ.⁶⁰

Ve svém nedávném nálezu⁶¹ se Ústavní soud vyjádřil o jisté presumpci přiznání postavení poškozeného pro osoby domáhající se vstupu do řízení, která má trvat do doby, než jim bude toto postavení rozhodnutím soudu odebráno. Třebaže se tento náleží týká počátku hlavního líčení, kdy tedy soud o nepřipuštění osoby do řízení jakožto poškozeného vydá usnesení (§ 206 odst. 3 TŘ), hovoří zde Ústavní soud o připuštění poškozeného k hlavnímu líčení i v případě

⁵⁷ náleží Ústavního soudu ze dne 2. března 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14, bod 27

⁵⁸ KRISTKOVÁ, Veronika a kol. *Procesní práva poškozeného a role státního zástupce* [online]. llp.cz, 2008 [cit. 27. srpna 2019]. Dostupné na <<http://llp.cz/publikace/procesni-prava-poskozeneho-a-role-statniho-zastupce/>>. s. 20 - 21.

⁵⁹ Tamtéž, s. 12.

⁶⁰ KUČERA, Milan. Přiznání a odebrání postavení poškozeného v trestním řízení [online]. epravo.cz, 22. února 2016 [cit. 21. dubna 2019]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/priznani-a-odebrani-postaveni-poskozeneho-v-trestnim-rizeni-100513.html>>.

⁶¹ náleží Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2019, sp. zn. III. ÚS 3439/17. Zkrácená verze náleží dostupná na <https://www.usoud.cz/aktualne/zvlastni-povaha-a-promennost-tzv-trestnych-cinu-z-nenavisti-uklada-soudum-povinnost-poso/?fbclid=IwAR3u_JC4d1iCR5QIrO2jnry7uqV5HA-ZeT-R9a7-PVJieaYPJdtteBoBwhA>.

pochybností o jeho postavení, tedy o jisté presumpci statusu poškozeného. Postup opačný by pak byl v rozporu s článkem 36 odst. 1 a odst. 4 Listiny. Ve vztahu k přípravnému řízení, konkrétně fázi postupu před zahájením trestního stíhání, má osoba, ohledně níž jsou dány skutečnosti nasvědčující tomu, že byl vůči ní spáchán trestný čin, postavení poškozeného a de iure i jeho procesní práva, včetně nahlížení do spisu. Tato osoba má být považována za poškozeného až do doby, než bude prokázán opak, tj. nejméně do doby, než bude ukončeno prověřování trestního oznámení. Čili i v rámci postupu před zahájením trestního stíhání lze hovořit o jisté presumpci statusu poškozeného.⁶² Nicméně ve fázi, kdy ještě nebylo zahájeno trestní řízení, je situace nejasná a praxe nejednotná.

Shledávám za velmi moudré a přínosné zvažované ustanovení § 67 (c44) odst. 5 Návrhu paragrafového znění trestního řádu z roku 2017 (dále jen Návrh TŘ), které již připouští zamítavé rozhodnutí o nepřiznání statusu poškozeného ve formě usnesení, proti kterému je přípustná stížnost s odkladným účinkem. Jedná se o nepatrnou změnu s možným výrazným přínosem pro poškozené.

V rámci postupu před zahájením trestního stíhání může být tzv. prověřování ukončeno odložením či jiným vyřízením věci. Odložit věc může v této fázi řízení státní zástupce nebo policejní orgán formou usnesení, proti kterému je poškozený oprávněn podat stížnost (§ 159a odst. 1 a odst. 7 TŘ). Jestliže však bude věc vyřízena jinak, ať už odevzdáním k projednání přestupku či kázeňskému nebo kárnému provinění, zákon poškozenému nedává možnost stížnost podat (§ 159a odst. 1 písm. a) s b) TŘ). Dále může být věc dočasně odložena dle § 159b TŘ, ovšem zákon rovněž nepřipouští podání stížnosti, jelikož se o této skutečnosti pouze vyhotoví záznam (§ 159b odst. 5 TŘ). Stížnost však bude přípustná proti rozhodnutí státního zástupce o nestíhání podezřelého, kteréžto bylo učiněno v souvislosti s dočasným odložením trestního stíhání (§ 159d odst. 1 TŘ). Součástí dozorových oprávnění státního zástupce je i rušit nezákonná nebo neodůvodněná rozhodnutí a opatření policejního orgánu, konkrétně u usnesení o odložení věci tak může učinit do třiceti dnů ode dne jeho doručení (§ 174 odst. 2 písm. e) TŘ), což je další zákonem připuštěný mechanismus pro poškozeného, na který může dosáhnout i na základě žádosti podané z vlastní iniciativy dle § 157a TŘ. Nahradí-li státní zástupce takto zrušené rozhodnutí rozhodnutím vlastním, je proti jeho rozhodnutí přípustná stížnost (§ 174 odst. 2 písm. e) TŘ).⁶³

Ve fázi trestního řízení po zahájení trestního stíhání je oprávněn tzv. vyšetřování ukončit svým rozhodnutím státní zástupce, který může rozhodnout o postoupení věci jinému orgánu,

⁶² VANTUCH, Pavel. K oprávnění poškozeného nahlížet do spisů ve stadiu postupu před zahájením trestního stíhání. *Trestněprávní revue*, 2005, č. 6, s. 144.

⁶³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, (k § 174 odst. 2 písm. e) s. 2218 - 2236.

zastavení trestního stíhání a přerušování trestního stíhání. Proti prvním dvěma jmenovaným rozhodnutím je poškozený oprávněn podat stížnost.⁶⁴ Usnesení o zastavení trestního stíhání a o postoupení věci se po právní moci doručují Nejvyššímu státnímu zastupitelství (§ 173a TŘ), přičemž nejvyšší státní zástupce může případně uplatnit institut mimořádného přezkumu rozhodnutí nižších státních zástupců, na jehož základě je oprávněn rušit nezákonná usnesení (§ 174a TŘ). Pod toto oprávnění spadá i rozhodnutí o nestíhání podezřelého dle § 159d odst. 1 TŘ. Došlo-li k podmíněnému zastavení trestního stíhání, je poškozený rovněž oprávněn podat stížnost (§ 307 odst. 7 TŘ). Stejně tak může podat stížnost, jestliže nesouhlasí s podmíněným odložením podání návrhu na potrestání (§ 179g odst. 7 TŘ).

V případech sjednávání dohody o vině a trestu dle § 175a a násl. TŘ či narovnání dle § 309 a násl. TŘ se počítá s jistou participací poškozeného. Zejména u narovnání, o jehož schválení může státní zástupce rozhodnout se souhlasem poškozeného (§ 309 odst. 1 TŘ).

2.1.3 Postup v řízení před soudem

Pro lepší kontextualizaci práce stručně nastíním i mechanismy, které má poškozený k dispozici ve fázi trestního řízení, kde již nemá státní zástupce dominantní postavení. V řízení před soudem se pak předpokládá určitá míra odbornějšího rozhodování.

Nařídí-li předseda senátu předběžné projednání obžaloby z některého důvodu uvedeného v ustanovení § 186 TŘ a následně učiní některé rozhodnutí dle § 188 odst. 1 TŘ, může se poškozený ohradit, resp. podat stížnost pouze proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání a o schválení narovnání.⁶⁵

V hlavním líčení je se souhlasem předsedy senátu poškozenému umožněno klást vyslychaným osobám otázky,⁶⁶ což může být taktéž považováno za jeden z mechanismů, neboť prostřednictvím tohoto oprávnění může poškozený alespoň navést soud k určitým skutečnostem, které je třeba případně došetřit a svým způsobem tak přispět k efektivnímu vyšetřování.

Rozhodnutím v hlavním líčení rozhodně nemusí být jen rozsudek. Ovšem z výčtu možných rozhodnutí má poškozený možnost podat stížnost pouze proti podmíněnému zastavení trestního stíhání a schválení narovnání.⁶⁷ Zde je poškozený znatelně znevýhodněn a nemá příliš možností jak zvrátit postup soudu. Je-li vydán odsuzující rozsudek, je poškozený oprávněn podat odvolání, nicméně pouze co do výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy v penězích nebo

⁶⁴ § 171, § 172 a § 173 TŘ

⁶⁵ § 188 odst. 1 písm. f) TŘ

⁶⁶ § 215 odst. 1 TŘ

⁶⁷ § 223a odst. 2 TŘ

o vydání bezdůvodného obohacení.⁶⁸ Toto omezení pro odvolání poškozeného je společně většině evropských států. V Belgii však má poškozený možnost podat odvolání i do výroku o vině a trestu a dále pak i možnost podat kasační stížnost k Nejvyššímu soudu, který přezkoumá všechny výroky co do jejich správnosti ve vztahu k výroku o náhradě škody,⁶⁹ což se jeví přinejmenším jako pozornosti hodný mechanismus.

Stížnost pro porušení zákona je oprávněn podat u Nejvyššího soudu pouze ministr spravedlnosti.⁷⁰ Poškozený může pouze učinit podnět k jejímu podání.⁷¹

V řízení o schválení dohody o vině a trestu může soud rozhodnout, mimo jiné, i o podmíněném zastavení trestního stíhání či o schválení narovnání, kdy proti těmto rozhodnutím je poškozený oprávněn podat stížnost.⁷² Dojde-li ke schválení dohody o vině a trestu odsuzujícím rozsudkem, může poškozený podat odvolání co do výroku, který se ho týká.⁷³

2.2 Mechanismy zvažované v rámci rekodifikace trestního řádu v minulosti

V této části budou nastíněny dva nové mechanismy, jejichž zavedení bylo zvažováno při rekodifikačních pracích. Jeden z nich je dokonce českému právnímu řádu již znám.⁷⁴ Přestože od jejich zavedení bylo upuštěno, považuji za vhodné jejich nastínění, resp. nastínění podoby těchto institutů, která byla uvedena ve Věcném záměru trestního řádu z roku 2008 (dále jen Věcný záměr), neboť se jedná o instituty významné, a jejich znovuzavedení v budoucnu nelze vyloučit.

2.2.1 Soukromá žaloba

V souvislosti s nemožností poškozeného obrátit se na trestní soud v případě, že orgány činné v trestním řízení věc odložily ještě před zahájením trestního stíhání či vůbec nezapočaly úkony trestního řízení, bylo zvažováno znovuzavedení institutu soukromé žaloby. Soukromá žaloba byla zanesena do Věcného záměru, který však v současnosti již není aktuální.

Soukromou žalobou se rozumí „*právo poškozeného, kterému vznikla soukromožalobním trestným činem bezprostřední újma, obrátit se s žalobou přímo na trestní soud, a to i bez součinnosti s veřejným žalobcem,*

⁶⁸ § 246 odst. 1 písm. d) TŘ

⁶⁹ KRISTKOVÁ, Veronika a kol. *Procesní práva poškozeného a role státního zástupce* [online]. llp.cz, 2008 [cit. 27. srpna 2019]. Dostupné na <<http://llp.cz/publikace/procesni-prava-poskozeneho-a-role-statniho-zastupce/>>. s. 13 - 14.

⁷⁰ § 266 odst. 1 TŘ

⁷¹ *Stížnost pro porušení zákona – základní informace* [online]. justice.cz [cit. 27. srpna 2019]. Dostupné na <<https://justice.cz/web/msp/stiznosti-pro-porueni-zakona>>.

⁷² § 314p odst. 5 TŘ

⁷³ § 245 odst. 1 TŘ

⁷⁴ Soukromá žaloba byla ve své moderní podobě upravena v trestním řádu z roku 1873 – Glaserův trestní řád a tato právní úprava byla na našem území platná až do roku 1950. Blíže viz GRIVNA, Tomáš. Soukromá žaloba v trestním řízení (nástin problematiky). *Trestněprávní revue*, 2005, roč. 4, č. 12, s. 317.

a žalobu před tímto soudem zastupovat.⁷⁵ Glaserův trestní řád z roku 1873, z jehož pojetí Věcný záměr vychází, upravil soukromou žalobu v její podobě panující až do doby jejího upuštění, které přišlo s komunistickou érou.⁷⁶ Historii soukromé žaloby ovšem ponechám stranou a zaměřím se pouze na její pojetí z Věcného záměru.

Trestní řízení v České republice je ovládáno zásadou legality, kdy je státní zástupce povinen stíhat všechny trestné činy, o kterých se dozví. Opakem této zásady je pak zásada oportunity, kdy státní zástupce může (nikoliv musí) stíhat trestnou činnost. Soukromou žalobu lze považovat za projev oportunity a to v tom smyslu, že státní zástupce je omezen v zahájení a vedení trestního stíhání.⁷⁷ Poškozený je sice v trestním řízení procesní stranou, avšak stále stranou slabší ve srovnání s obviněným a státním zástupcem. Je omezen při hájení svých práv, zejména pak v situacích, kdy prostředky civilního práva nestačí a trestní právo je jediným prostředkem ochrany poškozeného a jeho zájmů.⁷⁸ Pomocí soukromé žaloby mělo dojít k posílení postavení poškozeného. Dokonce by mohl mít poškozený silnější postavení než státní zástupce, jelikož by mohl s žalobním právem zcela volně disponovat, a to i nad rámec toho, jak může státní zástupce disponovat s obžalobou, neboť je vázán zásadou legality.⁷⁹ Existují však i názory, jež se zavedením soukromé žaloby nesouhlasí, resp. nevidí v tomto přílišné zvýhodnění postavení poškozeného. O těchto názorech bude ještě pojednáno níže.

Právní úprava soukromé žaloby dle Věcného záměru

Věcný záměr se soukromou žalobou počítal jako s nástrojem kontroly pravomoci státního zástupce a jeho rozhodnutí o tom, že některé trestné činy nebudou stíhány. Řazena měla být mezi zvláštní způsoby řízení, resp. řízení o soukromé žalobě. Soukromožalobními delikty pak měly být trestné činy pomluvy, porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti, poškozování spotřebitele, porušení práv k ochranné známce a jiným označením, porušení chráněných průmyslových práv a případně další. Poškozený měl mít pro účely podání žaloby oprávnění nahlížet do spisů, opatřovat si podklady a prostřednictvím státního zástupce provést některé úkony. Věcný záměr upravoval i situaci, kdy by v průběhu řízení vyšlo najevo, že veřejný žalobce podal obžalobu pro trestný čin, u kterého přichází v úvahu podání žaloby soukromé.

⁷⁵ GRÍVNA, Tomáš. Soukromá žaloba v trestním řízení (nástin problematiky). *Trestněprávní revue*, 2005, roč. 4, č. 12, s. 317 – 322.

⁷⁶ Blíže k soukromé žalobě: GRÍVNA, Tomáš. *Soukromá žaloba v trestním řízení*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005. 121 s.

⁷⁷ GRÍVNA, Tomáš. Soukromá žaloba v trestním řízení (nástin problematiky). *Trestněprávní revue*, 2005, roč. 4, č. 12, s. 317 – 322.

⁷⁸ KRISTKOVÁ, Veronika a kol. *Procesní práva poškozeného a role státního zástupce* [online]. llp.cz, 2008 [cit. 27. srpna 2019]. Dostupné na <<http://llp.cz/publikace/procesni-prava-poskozeneho-a-role-statniho-zastupce/>>. s. 8.

⁷⁹ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhézní řízení v České republice*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2007, s. 519.

Zpětvzetí soukromé žaloby mělo být možné až do doby, než by se soud odebral k závěrečné poradě. Poté ji však poškozený nemohl podat znovu. Pokud by ovšem státní zástupce shledal veřejný zájem na trestním stíhání, mohl by v této věci podat obžalobu. V případech, kdy by se řádně obeslaný poškozený nedostavil k hlavnímu líčení bez řádné omluvy, mělo by se za to, že žalobu vzal zpět, a soud by zastavil trestní stíhání.

Soud by o podání soukromé žaloby vždy vyrozumíval státního zástupce, a byla-li by podána i obžaloba, probíhala by obě řízení současně. Převzetím věci v přípravném řízení mohl státní zástupce svou působnost vykonávat tak, jako by nešlo o soukromožalobní trestný čin. Soukromá žaloba pak mohla být poškozeným podána jen v případech, kdy by státní zástupce stíhání zastavil.⁸⁰ V situaci, kdy by jedním skutkem byla naplněna skutková podstata více trestných činů a některý by byl veřejnožalobní a jiný soukromožalobní (tzv. souběh žalobních práv), bylo by pak pravděpodobně konáno trestní stíhání pouze na základě žaloby veřejné. Rovněž promlčecí doba měla být u veřejnožalobních a soukromožalobních deliktů odlišná. Zřejmě by bylo problematické provádění neodkladných a neopakovatelných úkonů v předsoudní fázi. Co se týče nákladů řízení, měla se pravděpodobně uplatňovat zásada úspěchu ve věci. Pokud by byl obviněný odsouzen, nesl by i náklady trestního řízení. V případech, že by obviněný nebyl odsouzen, musel by soukromý žalobce náklady řízení hradit sám.⁸¹

Zavedení soukromé žaloby mělo přispět k jistému odbřemenění státních zástupců,⁸² a jejím prostřednictvím mělo dojít k posílení práv poškozených, ovšem naskýtala se i určitá rizika. Zejména v praxi by mohlo docházet k nepřiměřené administrativní zátěži.⁸³ Kromě odbřemenění státních zástupců mělo zavedení soukromé žaloby přinést i úsporu státních finančních prostředků.⁸⁴

Jako soukromožalobní delikty byly vybrány takové, u kterých veřejný zájem na stíhání ustupuje soukromému zájmu. Mělo tedy být přenecháno iniciativě poškozeného, zda na základě svého podání zahájí řízení před soudem.⁸⁵ Přestože v případech soukromožalobních deliktů dochází primárně k zásahům do soukromé sféry poškozených, dochází sekundárně i k zásahu zájmu veřejného.

⁸⁰ Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád) z roku 2008 [online]. justice.cz [cit. 25. července 2019]. Dostupný na <<http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=4980&d=281460>>.

⁸¹ GRIVNA, Tomáš. Soukromá žaloba v trestním řízení (nástin problematiky). *Trestněprávní revue*, 2005, roč. 4, č. 12, s. 317 – 322.

⁸² GRIVNA, Tomáš. *Základní zásady trestního řízení ve světle rekodifikace trestního řádu* [online]. pravni prostor.cz, 4. června 2015 [cit. 27. srpna 2019]. Dostupné na <<https://www.pravni-prostor.cz/clanky/trestni-pravo/zakladni-zasady-trestniho-rizeni-ve-svetle-rekodifikace-trestniho-radu>>.

⁸³ JELÍNEK, Jiří, PELC, Vladimír. Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení. *Bulletin advokacie*, 2015, č. 11, s. 19.

⁸⁴ GRIVNA, Tomáš. Soukromá žaloba v trestním řízení (nástin problematiky). *Trestněprávní revue*, 2005, roč. 4, č. 12, s. 317 - 322.

⁸⁵ Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád) z roku 2008 [online]. justice.cz [cit. 25. července 2019]. Dostupný na <<http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=4980&d=281460>>.

Kladné a záporné aspekty soukromé žaloby

Zavedení institutu soukromé žaloby do českého právního řádu se setkávalo s četnou kritikou.⁸⁶ Co se týče pomluvy jako soukromožalobního deliktu, dle některých názorů by se ani nemělo jednat o trestný čin a měly by být přístupnější spíše prostředky obrany v oblasti občanského práva.⁸⁷ Navíc, většina pomluv je řešena jako pouhý přestupek. Argumentem proti zavedení soukromé žaloby bývá i podávání tzv. kverulantských žalob, které jsou nežádoucí a zbytečně zatěžují soudy. Tomuto by bylo možno předejít placením soudních poplatků, povinností složit zálohu na úhradu nákladů řízení nebo odpovědností soukromého žalobce za křivé obvinění, což by ovšem poškozeného značně zatěžovalo a svazovalo. Dále jsou známy obavy z nedostatku odbornosti soukromých žalobců, kterým by se dalo předejít dostatečnou poučovací povinností ze strany orgánů činných v trestním řízení či povinným zastoupením advokátem, kde jako efektivní shledávám pouze povinné zastoupení advokátem. Nepochybně je u institutu soukromé žaloby na poškozeného kladena vyšší míra odpovědnosti, a to po celou dobu řízení. Byl by nucen „čelit“ ustanovením bránícím kverulantským žalobám (hrazení nákladů řízení, soudní poplatky, apod.). Soukromožalobní delikty by měly být zvoleny raději v menším počtu, a až při osvědčení institutu v praxi by bylo možno uvažovat o rozšíření těchto deliktů.⁸⁸

Dále je pak nutné upozornit na podobnost institutu soukromé žaloby a jeho úpravy s žalobami civilními podávanými v civilním řízení. Zde vyvstává otázka, zda je potřeba připodobňovat trestní řízení s řízením občanským. Sice by zavedení soukromé žaloby některá práva poškozeného posílilo, nepochybně by ale také došlo ke zvýšenému zatížení poškozených, když by všechna břemena nesli sami. V souvislosti s „vedením řízení“ soukromým či veřejným žalobcem je více než patrný onen zásadní rozdíl v postavení poškozeného a státního zástupce, jenž je v přípravném řízení pánem sporu. Státní zástupce má zejména patřičné vzdělání a zkušenosti. Soukromý žalobce by sice také byl „pánem svého sporu“, čímž by mohlo dojít k jistému vyrovnání jejich postavení, nicméně stále by existovala de iure i de facto výrazná nerovnost v jejich pozici. Při kritické úvaze, jak by mohl mít ve sporu dominantní postavení člověk nezkušený a práva neznalý? Dle zásady účinnosti musí veřejný žalobce postupovat nejen důsledně a co nejrychleji při respektování lidských práv apod., ale musí mít i dostatek teoretických znalostí, zkušeností a specializaci. I organizace prosazující posilování práv poškozených v trestním řízení podporují zachování „silného“ a sebevědomého státního zástupce,

⁸⁶ Viz například TIBITANZLOVÁ, Alena. *Kritika soukromé žaloby v trestním řízení* [online]. casopis.vsehrd.cz, 22. prosince 2013 [cit. 22. srpna 2019]. Dostupné na <<https://www.pravni prostor.cz/clanky/trestni-pravo/kritika-soukrome-zaloby-v-trestnim-rizeni>>.

⁸⁷ KRISTKOVÁ, Veronika a kol. *Procesní práva poškozeného a role státního zástupce* [online]. llp.cz, 2008 [cit. 27. srpna 2019]. Dostupné na <<http://llp.cz/publikace/procesni-prava-poskozeneho-a-role-statniho-zastupce/>>. s. 30.

⁸⁸ GRIVNA, Tomáš. Soukromá žaloba v trestním řízení (nástin problematiky). *Trestněprávní revue*, 2005, roč. 4, č. 12, s. 317 – 322.

kteří však chrání práva poškozených a neobává se přezkumu jeho vlastního rozhodnutí orgánem jemu nadřízeným.⁸⁹ V trestním řízení je primární veřejný zájem a „*to co prospívá rozhodně většině soukromých zájmů, je právě proto veřejným zájmem, i když se to případně protíví zájmům menšiny nebo i jediného jednotlivce.*“⁹⁰ Tedy v případě, kdy se orgány činné v trestním řízení rozhodnou ukončit věc, zřejmě tak činí z jistých důvodů. Civilní a trestní řízení nelze porovnávat, natož směšovat. V občanském řízení se jednotlivci domáhají svých soukromých práv a zájmů, většinou majetkových a rodinných. V trestním řízení je realizováno právo státu a současně povinnost stíhat trestnou činnost a prosazovat veřejný zájem.⁹¹ Samozřejmě, že i u soukromožalobních trestných činů je dán zájem veřejný, avšak jejich výběr by měl být velmi pečlivě zhodnocen. Na území České republiky již navíc chybí zkušenosti s uplatňováním soukromé žaloby, jelikož zde dlouhá léta tato úprava nebyla platná a účinná. V současných poměrech by tato úprava mohla být i lehce zneužitelná.⁹² Příkladím se k názoru, že to, co funguje v zahraničí, nemusí nutně fungovat na našem území. S postupným připodobňováním trestního práva s právem občanským by při úvaze ad absurdum trestní právo snad do budoucna pozbylo všechny své znaky a stalo se právem sui generis.⁹³

Nepochybně by zavedení institutu soukromé žaloby ovlivnilo celé trestní řízení, a bylo by nutné se jím zabývat podrobně a důkladně v souvislostech s celým trestním procesem. Základní zásady trestního řízení by byly modifikovány a postavení veřejného žalobce by se znatelně změnilo. Dále je tu také otázka nákladů řízení, zastoupení, lhůty k podání žaloby atd. Až po pečlivém zhodnocení všech podstatných faktorů by bylo možné vyslovit, zda by byla práva poškozeného skutečně posílena⁹⁴ a nedošlo by spíše jen ke stavu, kdy by sice byly splněny závazky vyplývající z členství v Evropské unii, avšak bez zřetelného přínosu. Možná bychom udrželi krok se sousedními státy a moderními trendy, ovšem v českých poměrech s institutem nadbytečným. Efektivnější by mohlo být důslednější propracování stávající právní úpravy. Snahy o zavedení soukromé žaloby k posílení práv poškozeného by v konečných důsledcích mohly být sisyfovská práce. Především pak ve vztahu k posílení práva na účinné vyšetřování. Na základě výše uvedeného vymezení práva na účinné vyšetřování, jeho stále ještě „nestabilnímu stavu“ v českém právním prostředí a ne příliš určitě vymezenému rozsahu, nelze uvést nic jiného, než že

⁸⁹ FENYK, Jaroslav. *Veřejná žaloba. Díl první. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001, s. 159.

⁹⁰ Tamtéž, s. 161.

⁹¹ Tamtéž, s. 201.

⁹² Tamtéž, s. 201.

⁹³ TIBITANZLOVÁ, Alena. *Kritika soukromé žaloby v trestním řízení* [online]. casopis.vsehrd.cz, 22. prosince 2013 [cit. 22. srpna 2019]. Dostupné na <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/kritika-soukrome-zaloby-v-trestnim-rizeni>>.

⁹⁴ GRIVNA, Tomáš. *Soukromá žaloba v trestním řízení*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 8 - 9.

zavedením institutu soukromé žaloby by k jeho posílení s největší pravděpodobností nedošlo. Pokud ano, tak jen u výjimečných případů flagrantních zásahů a zcela ojediněle.

2.2.2 Subsidiární žaloba

Subsidiární žaloba a soukromá žaloba rozhodně nejsou pojmy totožné. Objevují se i pojmy jako podpůrná žaloba a vedlejší žaloba. Tyto pojmy rovněž nejsou zaměnitelné. V širším slova smyslu je pojmem podpůrná žaloba označována jak žaloba vedlejší, s jejíž pomocí poškozený podporuje veřejnou žalobu a působí vedle veřejného žalobce, tak žaloba subsidiární. V užším slova smyslu je pak podpůrná žaloba synonymem pro subsidiární žalobu.⁹⁵

Požadavek plynoucí z principu dělby moci, aby diskreční pravomoc byla podrobena kontrole veřejné moci a nemohl ji státní zástupce zneužívat, směřuje zcela logicky k provádění této kontroly soudem jakožto nezávislým a nestranným orgánem. Aktuální model přezkumu rozhodnutí státního zástupce se nejeví zcela vhodným, neboť veřejný žalobce, byť nadřízený, není nestranným a nezávislým orgánem. Zahraniční trestní kodexy v současnosti nabízejí širší využití opportunity, oproti českým trestněprocesním předpisům, a obsahují určité nástroje k zabránění nadužívání diskreční pravomoci veřejným žalobcem.⁹⁶

Právní úprava subsidiární žaloby dle Věcného záměru

Věcný záměr uváděl subsidiární žalobu jakožto prostředek kontroly postupu státního zástupce, který se rozhodne věc odložit či zastavit trestní stíhání, nebude-li na stíhání veřejný zájem. Subsidiární žaloba byla rovněž zařazena mezi zvláštní způsoby řízení, stejně tak jako žaloba soukromá. Byla však stanovena podmínka pro podání subsidiární žaloby v souvislosti s usnesením o zastavení trestního stíhání, a to obligatorní přezkum nejvyšším státním zástupcem, k němuž dá poškozený podnět. Nejvyšší státní zástupce tak měl učinit v rámci své kasační pravomoci rušit nezákonná usnesení o zastavení trestního stíhání z důvodu nedostatku veřejného zájmu na stíhání. Pokud by usnesení nebylo zrušeno, mohl by poškozený podat subsidiární žalobu přímo k soudu po vyrozumění nejvyšším státním zástupcem o odložení podnětu k přezkumu, a to do 15 dnů od tohoto vyrozumění. Stejná lhůta k podání subsidiární žaloby měla běžet od právní moci usnesení o odložení věci. Oprávnění přezkoumat žalobu měl mít soud, u něhož by byla podána. Pro účely podání žaloby mohl poškozený nahlížet do spisu a opatřovat si podklady. Dále byl poškozený oprávněn žádat o ustanovení zmocněnce, pokud by doložil, že je nemajetný. Na přezkum subsidiární žaloby soudem by se vztahovala ustanovení o předběžném projednání obžaloby či přezkoumání obžaloby podané státním zástupcem. Soud by mohl žalobu navíc zamítnout i z důvodu, že by neposkytovala dostatečný podklad pro projednání věci před

⁹⁵ GRIVNA, Tomáš. *Soukromá žaloba v trestním řízení*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 8 - 9.

⁹⁶ Tamtéž.

soudem. Odmítnout žalobu soudem by připadalo v úvahu, pokud by bylo třeba řízení doplnit. Poškozený by proti těmto rozhodnutím mohl podat stížnost s odkladným účinkem. Přezkoumal-li by soud žalobu a shledal, že je třeba ji doplnit, mohl by subsidiární žalobce prostřednictvím státního zástupce požádat policejní orgán o provedení potřebných úkonů, pokud by doplnění neprovedl sám. Státní zástupce by mohl věc převzít v případě, že by o to poškozený požádal, nebo by mohl poškozený po provedení potřebného doplnění podat žalobu novou. V případě, že by soud měl za to, že je možné žalobu projednat, nařídil by předseda senátu hlavní líčení.⁹⁷ I subsidiární žalobce, stejně tak jako žalobce soukromý, by byl vystaven nebezpečí hrazení nákladů řízení v situaci, kdy by byl obžalovaný zproštěn obžaloby, nebo by bylo zastaveno trestního stíhání.⁹⁸

Podání subsidiární žaloby po odložení věci státním zástupce mělo být omezeno na odložení z důvodu nedostatku veřejného zájmu na stíhání. Přezkoumávání všech případů odložení věci by nebylo vhodné a ani účelné, neboť by se soud musel zabývat postupy z raného stádia procesu, kdy ještě k dané věci není dostatek podkladů.⁹⁹

Subsidiární žalobce by měl v řízení o žalobě obdobné postavení jako veřejný žalobce a nastoupil by na jeho místo. Když by došlo ke zpětvzetí obžaloby státním zástupcem, stačilo by poškozenému, aby se ujal role žalobce prohlášením. Státní zástupce by však stále měl mít zachováno silné postavení v přípravném řízení, kdy je výkon dozoru důležitý, a mohl by tak napravit pochybení policejního orgánu již v počátcích vyšetřování. Stejně tak vnitřní a vnější dohled má své opodstatnění, i když pravděpodobně ani dohled a ani dozor nemohou nahradit vnější kontrolu představovanou navrhaným mechanismem podání subsidiární žaloby.¹⁰⁰

Zhodnocení institutu subsidiární žaloby

I když Ústavní soud konstantně popírá právo poškozeného na trestní stíhání jiné osoby, v některých svých rozhodnutích poukazuje na absenci existence institutů soukromé a subsidiární žaloby, kdy by především subsidiární žaloba měla být garancí práva poškozeného na účinné vyšetřování. Poškozený by v případě subsidiární žaloby nastoupil na místo veřejného žalobce tam, kde by žalobce veřejný odmítl zahájit trestní stíhání nebo v něm pokračovat.¹⁰¹ Jestliže tedy Ústavní soud zastává názor, že z článku 36 Listiny základních práv a svobod nelze dovozovat subjektivní

⁹⁷ Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád) z roku 2008 [online]. justice.cz [cit. 25. července 2019]. Dostupný na <<http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=4980&d=281460>>.

⁹⁸ KRISTKOVÁ, Veronika a kol. *Procesní práva poškozeného a role státního zástupce* [online]. llp.cz, 2008 [cit. 27. srpna 2019]. Dostupné na <<http://llp.cz/publikace/procesni-prava-poskozeneho-a-role-statniho-zastupce/>>. s. 31.

⁹⁹ Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád) z roku 2008 [online]. justice.cz [cit. 25. července 2019]. Dostupný na <<http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=4980&d=281460>>.

¹⁰⁰ KRISTKOVÁ, Veronika a kol. *Procesní práva poškozeného a role státního zástupce* [online]. llp.cz, 2008 [cit. 27. srpna 2019]. Dostupné na <<http://llp.cz/publikace/procesni-prava-poskozeneho-a-role-statniho-zastupce/>>. s. 36.

¹⁰¹ ŠČERBA, Filip. Alternativy k subsidiární žalobě z hlediska garance práva na účinné vyšetřování. *Státní zastupitelství*, 2019, č. 2, s. 34 – 39.

právo fyzických či právnických osob na trestním stíhání jiných osob, nemůže odkazovat na absenci institutů soukromé a subsidiární žaloby. Obecně jsou žaloby založeny na jisté věcné legitimaci.¹⁰² V důsledku zavedení žaloby soukromé či subsidiární by tak byla přiznána existence práva poškozených na trestní stíhání jiných osob.

Mezi odbornou veřejností panují různé názorové proudy, například že institut subsidiární žaloby v současnosti nahrazuje institut trestního stíhání se souhlasem poškozeného.¹⁰³ Jiná část odborné veřejnosti ovšem zastává názor opačný, jelikož institut trestního stíhání se souhlasem poškozeného neumožňuje domáhat se stíhání přes odpor státního zástupce, a také je dispoziční právo poškozeného omezeno jen na osoby blízké. Tento institut bývá rovněž kritizován také z důvodu, že vytváří prostor k vyvíjení nátlaku pachatelů na poškozené, což je patrné zejména v případech domácího násilí. Oběti často opakovaně podávají trestní oznámení a následně berou souhlas se stíháním zpět nebo jej neudělují. Některé organizace nazývají ustanovení § 163 trestního řádu upravující tento institut jako „vydírací paragraf“. Nezdá se příliš vhodné, zejména u úmyslné násilné kriminality, přenést odpovědnost za trestní postih pachatele na zvláště zranitelné oběti,¹⁰⁴ přičemž v těchto případech by ani subsidiární či soukromá žaloba situaci nevyřešily. Institut trestního stíhání pachatele se souhlasem poškozeného má výhody patrné spíše u nedbalostních trestných činů, kde opravdu poškozený nemusí mít zájem na trestním stíhání a zároveň se nejedná o tak společensky škodlivé jednání jako v případě úmyslných trestných činů.¹⁰⁵

Zastánci subsidiární žaloby poukazují na nutnost zavedení protiváhy ke státnímu monopolu obžaloby. Odpůrci odkazují na statistiky, dle kterých jsou vzácné případy, kdy je na základě subsidiární žaloby řízení ukončeno rozsudkem.¹⁰⁶ Ve srovnání se soukromou žalobou, která vyvolává mnohem bouřlivější reakce a je jich i více, se subsidiární žaloba nejvíce jeví tak kontroverzním institutem. Přesto, že by její uvedení do praxe bylo nepochybně složité, spíše si dovedu představit její uplatnění v praxi. Hlavním přínosem subsidiární žaloby by bylo naplnění požadavku na existenci vnější kontroly činnosti státního zástupce a soudního přezkumu jeho rozhodnutí. Podmínka obligatorního přezkumu nejvyšším státním zástupcem může být vhodnou nástrojem proti kverulatořním podáním. Pominu-li náročný vstup do praxe a počáteční

¹⁰² Viz věcná legitimace v civilním procesu – „Věcnou legitimací se v občanském soudním řízení rozumí oprávnění účastníků vyplývající z hmotného práva. Věcnou legitimací má ten z účastníků řízení, který je nositelem hmotného práva, o něž v řízení jde, jinak řečeno, kterému svědčí stav z hmotného práva (právo nebo povinnost), o něž v řízení jde; nedostatek věcné legitimace je důvodem k zamítnutí žaloby.“ (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2016, sp.zn. 29 NSČR 4/2016, zkrácená verze dostupná na <<https://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/podminky-rizeni-105693.html>>.).

¹⁰³ KRISTKOVÁ, Veronika a kol. *Procesní právo poškozeného a role státního zástupce* [online]. lp.cz, 2008 [cit. 27. srpna 2019]. Dostupné na <<http://lp.cz/publikace/procesni-prava-poskozeneho-a-role-statniho-zastupce/>>. s. 32.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 33.

¹⁰⁵ Tamtéž..

¹⁰⁶ FENYK, Jaroslav. *Veřejná žaloba. Díl první. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001, s. 15.

seznamování se s novým institutem, zejména pro všechny orgány činné v trestním řízení a zvýšené požadavky na poškozeného včetně nákladů řízení a jisté orientace v trestním procesu, jedině právě praxe může ukázat, zda by institut subsidiární žaloby skutečně mohl posílit práva poškozeného. Dovolím si poznamenat, že co se týče subsidiární žaloby, nejsem tak skeptická jako u žaloby soukromé. Dle Věcného záměru z roku 2008 by de iure nebylo podání subsidiární žaloby omezeno typovou závažností trestných činů, stejně tak by nebyl relevantním faktorem doposud nejasný rozsah práva na účinné vyšetřování. V situaci, kdy by nejvyšší státní zástupce využíval svého zvláštního oprávnění svědomitě a docházelo by tedy na základě podnětu poškozeného buď k rušení usnesení státních zástupců, anebo v případě odložení podnětu k podávání subsidiárních žalob, mohlo by být pomocí subsidiární žaloby právo poškozeného na účinné vyšetřování skutečně posíleno.

Přesto upuštění od zavedení subsidiární žaloby hodnotím kladně, byť by bylo dočasné. Zvýšené zatížení soudů spojené se zavedením subsidiární žaloby nelze přehlédnout, stejně jako s tím související nárůst finančních nákladů při činnosti soudů. Nelze ignorovat vzniknuvší nerovnost v případech, kdy není znám konkrétní poškozený, který by mohl subsidiární žalobu podat a také nerovnosti mezi jednotlivými poškozenými, jelikož samotné podání subsidiární žaloby by bylo spojeno s vysokými náklady již od počátku, zejména by se jednalo o zaplacení soudního poplatku, právní pomoc advokáta – obhájce, riziko hrazení nákladů řízení v případě neúspěchu žaloby atd. Nemluvě o narušení zásad trestního řízení a přenesení odpovědnosti za uplatňování veřejného zájmu na stíhání a potrestání pachatele trestného činu, když tento zájem v současnosti prosazuje žalobce veřejný, nikoliv soukromý.¹⁰⁷ Poškozený by tak de facto i de iure v tomto převzal monopol státu, a inicioval za něj přezkum správnosti rozhodnutí státního zástupce, resp. by případně docílil zahájení trestního stíhání, což v současnosti přísluší pouze orgánům činným v trestním řízení. Z mého pohledu se jedná o změnu tak zásadní a kolidující se základními principy suverénního státu, jež by mohla takřka „otřást“ celým trestním soudnictvím. Dále mám za to, že současný stav české justice a politické situace se s touto změnou neslučuje.

Vhodnější by bylo využití jiných mechanismů, které mohou být efektivnější a méně zatěžující pro trestní soudy. Dva takové mechanismy byly zaneseny do Návrhu TŘ, konkrétně žádost poškozeného směřovaná nejvyššímu státnímu zástupci, aby zrušil určitá rozhodnutí státního zástupce a soudní přezkum některých rozhodnutí státního zástupce soudcem pro přípravné řízení, o kterých bude pojednáno v následující podkapitole.

¹⁰⁷ ŠČERBA, Filip. Alternativy k subsidiární žalobě z hlediska garance práva na účinné vyšetřování. *Státní zastupitelství*, 2019, č. 2, s. 34 – 39.

2.3 Mechanismy zvažované de lege ferenda

Aktuální Návrh TŘ¹⁰⁸ obsahuje v Hlavě V. úpravu Mimořádných kasačních oprávnění, která mají přispět k posílení práva poškozených na účinné vyšetřování. Jsou to specifické opravné prostředky, přičemž v jednom případě se jedná institut obdobný současnému kasačnímu oprávnění nejvyššího státního zástupce, v případě druhém se jedná o institut, který doposud účinný trestní řád nezná.

2.3.1 Kasační oprávnění nejvyššího státního zástupce

Ustanovení § x27 odst. 1 Návrhu TŘ¹⁰⁹ upravuje oprávnění nejvyššího státního zástupce ve stanovených případech rušit rozhodnutí nižších státních zástupců o zastavení trestního stíhání, o postoupení věci, o odložení věci a o nestíhání. Ve vztahu k poškozenému může nejvyšší státní zástupce daná rozhodnutí zrušit, kromě rozhodnutí o nestíhání, pouze na základě žádosti poškozeného, a to do tří měsíců od právní moci daných rozhodnutí. Co se týče rozhodnutí o odložení věci, mohou být zrušena pouze v případech stanovených v § x12 odst. 1 a 4 Návrhu TŘ¹¹⁰ a usnesení o zastavení trestního stíhání pouze v případech přečinů, přičemž o zločinech dané ustanovení mlčí.

Dále ustanovení § x27 odst. 2 stanovuje, že poškozený může žádost o přezkum rozhodnutí dle § x27 odst. 1 uplatnit až poté, co bude zamítnuta jeho stížnost proti rozhodnutím o odložení věci dle § x12 odst. 1 a 4, o zastavení trestního stíhání (kde oproti ustanovení § x27 odst. 1 není výslovně uvedeno, zda pouze v případech přečinů, či i zločinů) a o postoupení věci. K podání žádosti byla stanovena lhůta jednoho měsíce od právní moci rozhodnutí o zamítnutí stížnosti. Z uvedeného plyne, že mimořádný přezkum prováděný nejvyšším státním zástupcem by byl de facto i de iure druhostupňovým.

Na ustanovení § x27 Návrhu TŘ navazuje ustanovení § x28 Návrhu TŘ upravující soudní přezkum rozhodnutí (blíže viz v následující podkapitole), které nerozlišuje, zda může poškozený

¹⁰⁸ Návrh TŘ ve stavu ke dni 15. 7. 2019 [online]. justice.cz, [cit. 28. srpna 2019]. Dostupné na <<https://tpp.justice.cz/>>.

¹⁰⁹ Úplné znění ustanovení § 27x odst. 1 Návrhu TŘ: „Nejvyšší státní zástupce je oprávněn do 3 měsíců od právní moci rušit nezákonné rozhodnutí státního zástupce o odložení věci podle § x12 odst. 1 a 4, o nestíhání podle § x15 odst. 1, o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci; nejde-li o rozhodnutí vydané evropským pověřeným žalobcem nebo evropským žalobcem. Rozhodnutí o odložení věci podle § x12 odst. 4 a rozhodnutí o zastavení trestního stíhání podle § x25 odst. 2, nejde-li o rozhodnutí vydané evropským pověřeným žalobcem nebo evropským žalobcem, může zrušit i pokud má za to, že není důvodné. Usnesení o odložení věci podle § x12 odst. 1 a 4, zastavení trestního stíhání o přečinu nebo o postoupení věci může být zrušeno jen na základě žádosti poškozeného.“

¹¹⁰ § x12 odst. 1 Návrhu TŘ: „Nejde-li ve věci o podezření z trestného činu, státní zástupce nebo policejní orgán věc odloží, jestliže není na místě vyřídít věc jinak. O odložení věci v řízení o trestném činu, kterým byla nebo měla být způsobena smrt, a o trestném činu mučení a jiného lidského a krutého zacházení (§ 149 trestního zákoníku) rozhodne státní zástupce usnesením. Jiným vyřízením věci může být zejména a) odevzdání věci orgánu příslušnému ke řízení o přestupcích, nebo b) odevzdání věci jinému orgánu ke kázeňskému, disciplinárnímu nebo kárnému projednání.“; § x12 odst. 4 Návrhu TŘ: „Státní zástupce může věc před zahájením trestního stíhání usnesením odložit, pokud je dán některý z důvodů uvedených v § x25 odst. 2.“

svou žádost směřovat vůči rozhodnutí týkajícího se přečinu či zločinu. Právě v případě zločinů je do práv poškozených zasahováno více.¹¹¹ V tomto by bylo příhodné pozměnit znění ustanovení § x27 odst. 1 Návrhu TŘ tak, aby mohl poškozený podat svou žádost i v případě zločinů, a toto výslovně uvést, či vynechat v § x27 odst. 1 slovní spojení „o přečinu“, aby ustanovení § x27 odst. 1 a § x28 odst. 1 Návrhu TŘ připouštěla souladný výklad. Byť by vůle tvůrců Návrhu TŘ zahrnovala i případy zločinů, avšak nebylo by tak výslovně zmíněno, mohlo by docházet k chybnému výkladu ustanovení a zejména pak k jejich nekompatibilitě a následnému nenaplnění jejich účelu, tedy posílení práva poškozeného na účinné vyšetřování.

2.3.2 Soudní přezkum prováděný soudcem pro přípravné řízení

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách této práce, soudní přezkum některých rozhodnutí státního zástupce v přípravném řízení je žádán jak ze strany ESLP, tak ze strany nevládních organizací zabývajících se právy poškozených. Tento soudní přezkum má být svěřen právě soudci pro přípravné řízení. Aktuální právní úprava institut soudce pro přípravné řízení v současnosti neobsahuje, ať už v trestním řádu či zákoně o státním zastupitelství, zákoně o soudech a soudcích atd. Vzhledem k neexistenci právní úpravy de lege lata institutu soudce pro přípravné řízení, chybějícím zkušenostem s tímto institutem v našem právním řádu a skutečnosti, že s tímto institutem je v rámci rekodifikace trestního procesního práva prozatím počítáno, nastává potřeba vyřešit zcela zásadní otázky, jako je pravomoc soudce pro přípravné řízení, příslušnost soudu v přípravném řízení a další esenciální otázky. Tyto problematické aspekty alespoň krátce nastíním dále.

Nynější absenci soudního přezkumu určitých rozhodnutí státního zástupce v některých případech považuje Ústavní soud za porušení základních lidských práv (např. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 15/04, ze dne 30. listopadu 2019). Tento soudní přezkum má být alternativou k subsidiární žalobě, s jejímž zavedením počítal Věcný záměr trestního řádu z roku 2008, a byl do nového Návrhu TŘ zanesen i po vzoru zahraničních úprav (Rakousko, Německo, Nizozemsko, Španělsko a další; rakouská úprava ještě navíc obsahuje kupříkladu pravomoc soudce rozhodovat v přípravném řízení o návrhu obviněného na zastavení trestního stíhání).¹¹²

Návrh TŘ aktuálně upravuje¹¹³ soudní přezkum soudcem pro přípravné řízení v ustanovení § x28, přičemž v odst. 1 je stanoveno, že „*Soudce pro přípravné řízení je oprávněn do 1*

¹¹¹ ŠČERBA, Filip. Alternativy k subsidiární žalobě z hlediska garance práva na účinné vyšetřování. *Státní zastupitelství*, 2019, č. 2, s. 34 – 39.

¹¹² ŘÍHA, Jiří. Rozhodování soudce v přípravném řízení a jeho příslušnost – současnost a budoucnost. *Státní zastupitelství*, 2017, č. 5, s. 13 – 28.

¹¹³ Návrh TŘ ve stavu ke dni 15. 7. 2019 [online]. justice.cz, [cit. 28. srpna 2019]. Dostupné na <<https://tpp.justice.cz/>>.

měsíce od podání žádosti poškozeného rušit nezákonné usnesení státního zástupce o odložení věci nebo zastavení trestního stíhání v řízení o trestném činu, kterým byla nebo měla být způsobena smrt, a o trestném činu mučení a jiné nelidské a kruté zacházení (§ 149 trestního zákoníku) a nezákonné nebo nedůvodné rozhodnutí státního zástupce o zastavení trestního stíhání podle § x25 odst. 2 nebo o odložení věci podle § x12 odst. 4. Žádost může podat jen poškozený, k jehož žádosti nebylo usnesení státního zástupce o odložení věci podle § x12 odst. 1 nebo 4 nebo o zastavení trestního stíhání v případech uvedených ve větě první zrušeno postupem podle § x27.“

Podstatná je skutečnost, že by se měl soudní přezkum vztahovat jen na fakultativní případy zastavení a odložení trestního stíhání (dle § x25 odst. 2 Návrhu TŘ a dle § x12 odst. 4 Návrhu TŘ), a nebylo by možné jej dosáhnout v případech obligatorního zastavení či odložení stíhání. Ve vztahu k právu poškozeného na účinné vyšetřování by tedy došlo k posílení jen v této úzké výseči tzv. fakultativních zastavení trestního stíhání, respektive fakultativních odložení věci. Pokud by soudní přezkum zahrnoval i případy obligatorní, bylo by právo poškozeného na účinné vyšetřování mnohem výrazněji posíleno,¹¹⁴ což by se mohlo znatelně projevit i v praxi.

Při komparaci navrhovaného soudního přezkumu dle § x27 Návrhu TŘ a institutu subsidiární žaloby se soudní přezkum prováděný soudcem pro přípravné řízení jeví jako efektivnější mechanismus. Především pak ve vztahu k jejich účelu – posílení práva poškozeného na účinné vyšetřování.¹¹⁵ V případě soudního přezkumu se jedná o jednodušší model, neboť se de iure soudce omezí pouze na přezkum rozhodnutí a nebude třeba nařizovat jednání. Postačí omezenější dokazování a především odpadá nevýhodné a zvýšené zatížení poškozeného v podobě placení nákladů řízení, nemalé participace na řízení apod. Je zcela zásadní, že by zavedení subsidiární žaloby kolidovalo s některými základními zásadami trestního řízení.¹¹⁶

Jistá složitost úpravy stanovené v Návrhu TŘ může spočívat v tom, že soudní přezkum by mohl být pro poškozeného obtížně dosažitelný. Takto by tedy poškozený musel nejprve podat stížnost dle § x27 odst. 2, následně v případě jejímu nevyhovění by musel podat žádost o přezkum nejvyšším státním zástupcem dle § x27 odst. 1, a až poté by mohl podat žádost o soudní přezkum dle § x28 odst. 1. Je tedy zjevné, že soudní přezkum by byl třetím stupněm, resp. navrhovaný přezkum rozhodnutí státních zástupců by byl třístupňový¹¹⁷ a poškozený by musel překonat mnoho překážek, než by dosáhl soudního přezkumu. Je otázkou, zda je takto nastavená právní úprava nezbytná, třebaže má sloužit jako síto k zabránění kverulatořním podáním a zvýšenému zatížení orgánů činných v trestním řízení, a zda vůbec bude efektivní

¹¹⁴ ŠČERBA, Filip. Alternativy k subsidiární žalobě z hlediska garance práva na účinné vyšetřování. *Státní zastupitelství*, 2019, č. 2, s. 34 – 39.

¹¹⁵ Blíže viz COUFALOVÁ, Denisa. K právu poškozeného na účinné vyšetřování a možnostem jeho posílení ve světle rekodifikace trestního řádu. *Trestní právo*, 2019, ročník XXIII., č. 1, s. 17 – 24.

¹¹⁶ ŠČERBA, Filip. Alternativy k subsidiární žalobě z hlediska garance práva na účinné vyšetřování. *Státní zastupitelství*, 2019, č. 2, s. 34 – 39.

¹¹⁷ Tamtéž.

a splní svůj účel. Ztotožňuji se s tvrzením doc. Filipa Ščerby, že „se lze zřejmě právem domnívat, že navrhovaná úprava by v praxi docházela jen velmi zřídka reálného naplnění.“¹¹⁸

Soudce pro přípravné řízení

Soudce pro přípravné řízení, kterému by měl být svěřen soudní přezkum rozhodnutí státních zástupců, je tedy institut trestnímu řádu doposud neznámý, ovšem reálně se nejedná o žádnou velkou změnu. Pravomoc soudce pro přípravné řízení by měla být v zásadě téměř shodná s činností soudce, který nyní v rámci tzv. služby vykonává určité úkony v přípravném řízení, kdy je zasahováno do základních práv osob.¹¹⁹ Takový soudce je pak po podání obžaloby nebo návrhu na schválení dohody o vině a trestu vyloučen dle § 30 odst. 2 TŘ z vykonávání úkonů trestního řízení.¹²⁰ Dle mého úsudku by pravomoc soudce pro přípravné řízení neměla být v rámci rekodifikačních prací zužována, a to s odkazem na judikaturu ESLP, který přítomnost soudce, jakožto vyvažujícího opatření, pokládá u určitých úkonů za významnou (Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království - stížnost č. 26766/05 a č. 22228/06, rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2011; Schatschaschwili proti Německu - stížnost č. 9154/10, rozsudek ze dne 15. prosince 2015). Návrh TŘ v § x10 týkající se neodkladných a neopakovatelných úkonů stanovuje, zatím ve více variantách (kupříkladu, že by se ani nemuselo jednat o úkon neodkladný či neopakovatelný), účast soudce u takových úkonů pouze na žádost státního zástupce. Domnívám se, že případné rozšíření by naopak mohlo být efektivnější.

Příslušnost soudu pro přípravné řízení

Příslušnost soudu pro přípravné řízení, kde bude působit soudce pro přípravné řízení je již nyní hojně diskutována mezi odborníky na trestní právo. Místní příslušnost je předmětem až vášnivých diskuzí i díky nálezu Ústavního soudu ze dne 19. dubna 2016, sp. zn. Pl. ÚS 4/14. Výklad uvedený v tomto nálezu na sebe navázal několik dosud neznámých procesních problémů. Zejména pak nejednotné názory a postupy soudců při řešení pochybností o příslušnosti soudu, k němuž předložil státní zástupce procesní návrh na provedení neodkladných a neopakovatelných

¹¹⁸ ŠČERBA, Filip. Alternativy k subsidiární žalobě z hlediska garance práva na účinné vyšetřování. *Státní zastupitelství*, 2019, č. 2, s. 34 – 39. Autor článku doc. JUDr. Filip Ščerba, Ph.D. je vedoucím Katedry trestního práva Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

¹¹⁹ Příkaz k zatčení - § 69 TŘ; rozhodování o vazbě - § 73b TŘ; příkaz k zadržení - § 76a TŘ; příkaz k domovní prohlídce - § 83 TŘ; příkaz k prohlídce jiných prostor a pozemků - § 83a TŘ; odposlech a záznam telekomunikačního provozu - § 88 odst. 2 TŘ; rozhodování o předběžných opatřeních - § 88m odst. 3 TŘ; nařízení, aby byl vyšetřen duševní stav obviněného pozorováním ve zdravotnickém ústavu - § 116 odst. 2 TŘ; povolení ke sledování osob a věcí za použití technických prostředků - § 158d odst. 3 TŘ; použití agenta - § 158e odst. 4 TŘ; dále pak účast soudce při výslechu svědka nebo při rekognici, mají-li tyto úkony, prováděné před zahájením trestního stíhání, povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu - § 158a TŘ a další.

¹²⁰ Pokud v projednávané věci v přípravném řízení nařídil domovní prohlídku nebo prohlídku jiných prostor a pozemků, vydal příkaz k zadržení nebo příkaz k zatčení nebo rozhodoval o vazbě osoby, na níž byla podána obžaloba nebo s níž byla sjednána dohoda o vině a trestu. Rozhodnutí o vyloučení soudce z těchto důvodů představuje výjimku z ústavní zásady, podle níž nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci (čl. 38 odst. 1 LZPS), přičemž příslušnost soudu a soudce stanoví zákon (§ 30 odst. 2 TŘ).

úkonů¹²¹ či řešení pochybností o podjatosti soudců. Řešením by mohlo být právě zavedení institutu soudce pro přípravné řízení.

Vyšetřující soudce

V rámci rekodifikačních prací byl taktéž zvažován institut vyšetřujícího soudce, avšak nyní se s jeho zavedením nepočítá.¹²² V řadě evropských zemí, kde tento institut měl v právním řádu své místo, se od něj v posledních letech již upouští (Německo, Rakousko, Švýcarsko, Itálie).¹²³ Přesto, že kupříkladu ve Francii je institut vyšetřujícího soudce stále zachován, se domnívám, že takovýto institut v našem právním řádu není třeba, neboť trpí mnoha nedostatky projevujícími se například v dokazování (absence kontaktu s vnějším prostředím, tedy převážně kancelářská práce apod.)¹²⁴ Zavedení institutu soudce pro přípravné řízení by mohlo být vhodnějším řešením některých současných problematických aspektů právní úpravy trestního procesu a zároveň vyhovění požadavkům na soudní přezkum rozhodnutí státních zástupců pocházejících od ESLP.

Sudca pre prípravné konanie

Jen krátce příkladem, sousední Slovensko je o něco pokrokovější, když jeho trestněprávní úprava institut soudce pro přípravné řízení již obsahuje. Tento soudce rozhoduje o zásazích do základních práv a svobod a v jiných případech stanovených zákonem.¹²⁵ Sudca pre prípravné konanie zná slovenská právní úprava již od 1. 1. 2006. Mezi jeho pravomoci patří například rozhodování o vazbě, domovních a osobních prohlídkách, zajišťovacích úkonech, a rovněž je mu v určitých případech umožněno rozhodovat o vině obviněného.¹²⁶ Slovenský trestný poriadok (z. č. 301/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů) však v ostatním upravuje pravomoc sudca pre prípravné konanie obdobně jak je upravena dosavadní pravomoc českého soudce konajícího úkony v přípravném řízení, a jak je navrhována úprava pravomoci soudce pro přípravné řízení v Návrhu TŘ.¹²⁷

¹²¹ V nálezů Ústavního soudu ze dne 31. ledna 2017, sp. zn. II. ÚS 4051/16 byla odmítnuta námitka stěžovatele ve věci, kdy byl návrh státní zástupkyně na povolení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podán k soudu, v jehož obvodu vyšel čin najevo (třetí kritérium určení místní příslušnosti) a bylo „přeskočeno“ kritérium druhé – bydliště obviněného a to přesto, že byla známa konkrétní osoba, proti které se řízení vedlo.

¹²² ŘÍHA, Jiří. Příslušnost soudu v přípravném řízení – možnost a úskalí budoucí úpravy. *Trestní právo*, 2018, č. 3, s. 9 – 19.

¹²³ MUSIL, Jan. Vyšetřující soudce – iluze a skutečnost. *Státní zástupitelství*, 2017, č. 5, s. 8.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ § 2 odst. 3 zákona č. 301/2005 Sb., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů

¹²⁶ POCHYLÁ, Veronika. Přípravné řízení de lege ferenda: Soudce práv a svobod. *Trestněprávní revue*, 2017, č. 11-12, s. 260.

¹²⁷ Srov. zákon č. 301/2005 Sb., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů a Návrh TŘ ve stavu ke dni 15. 7. 2019 [online]. justice.cz, [cit. 28. srpna 2019]. Dostupné na <<https://tpp.justice.cz/>>.

3 Komparace s nizozemskou právní úpravou jakožto inspiračním zdrojem pro úpravu českou při rekonstrukci trestního řádu

V právním řádu Nizozemska jsou patrné prvky systému kontinentálního i angloamerického. Nizozemsko má obdobný model oprávnění poškozeného, kdy může iniciovat soudní přezkum a uplatňovat tak své právo na účinné vyšetřování v podobě, jakou nabízí Návrh TŘ. Přesto, že nizozemské trestní právo obsahuje řadu odlišností od české úpravy, a proto komparace s českým právním řádem není snadná, domnívám se, že je vhodným inspiračním zdrojem pro rekonstrukční práce. V této kapitole budou nastíněny odlišnosti, které jsou tematicky vhodné k práci, a které stojí za pozastavení.

Nizozemsko je pro mnohé státy poněkud tolerantní zemí a to ve vztahu k jeho přístupu k některým politicky a morálně citlivým tématům, jako je eutanázie, prostituce a drogy. To se týká mírného trestání, netrestání či legalizace těchto otázek. Je známé i svým otevřeným přístupem k multikulturalismu a svou přátelskou povahou k cizincům.¹²⁸ Nejčastějším trestným činem páchaným v Nizozemsku jsou pouliční krádeže, především pak v Amsterdamu, kde je páchána přibližně polovina veškerých krádeží. Toto souvisí právě s velkým množstvím cizinců a převážně pak turistů ve městech s více obyvateli, jako je Amsterdam. Převážná většina pachatelů krádeží je hnána motivem přežití či touhou po drogách.¹²⁹

3.1 Nizozemský státní zástupce vs. český státní zástupce

V minulosti bylo postavení nizozemských státních zástupců slabší, než je v současnosti. Nyní mají státní zástupci větší pravomoci a více odpovědnosti. Například mohou vydávat trestní příkazy bez účasti soudce (section 257a Criminal Procedure Code of the Kingdom of Netherlands).¹³⁰ Odpovědní jsou ministru spravedlnosti, ovšem nizozemská prokuratura je i součástí soudnictví, a státní zástupci absolvují z velké části stejnou odbornou přípravu jako soudci.¹³¹

Nizozemský státní zástupce má v trestním procesu odlišné postavení, ve srovnání s postavením tuzemského státního zástupce v českém trestním procesu. V něčem jsou však patrné podobnosti. Například nizozemský státní zástupce může rovněž vystupovat v občanském soudním řízení, pokud to vyžaduje veřejný zájem v případě, kdy namísto věřitele zahájí konkurzní řízení proti společnosti, která přestala hradit dluhy. Policejní orgán postupuje pod vedením

¹²⁸ VAN SWAANINGEN, René. Criminology in the Netherlands. *European Journal of Criminology*, 2006, č. 3, s. 479.

¹²⁹ JUNGER-TAS, Josine. Ethnic Minorities and Criminal Justice in the Netherlands. *Crime & Justice*, 1997, s. 281.

¹³⁰ VAN DE BUNT, Henk, VAN GELDER, Jean-Louis. The Dutch Prosecution Service. *Crime & Justice*, 2012, s. 117. (V České republice trestní příkazy vydávají samosoudci v rámci zkráceného přípravného řízení dle § 314e TŘ.)

¹³¹ VAN DE BUNT, Henk, VAN GELDER, Jean-Louis. The Dutch Prosecution Service. *Crime & Justice*, 2012, s. 123.

státního zástupce, jenž je oprávněn policii vydávat příkazy a ta je povinna je dodržovat. Státní zástupce je však na činnosti policie závislý, neboť se musí spoléhat na informace, které o případu nashromáždila.¹³²

Pokud jde o trestní stíhání, státní zastupitelství má monopolní postavení.¹³³ Třetí osoby, včetně obětí, tedy nemohou zahájit trestní řízení proti podezřelému pachateli trestného činu. Z toho však existují výjimky. Obecně má však nizozemský státní zástupce v procesu dominantní postavení.¹³⁴ Zvláštností je, že se nizozemští státní zástupci nepovažují za „protivníka“ pachatele trestného činu a není jejich primárním cílem jeho odsouzení. Dochází i k tomu, že se státní zástupci přiklání ke zproštění. Vystupují však i v zájmu obětí. Od státních zástupců se očekává, že posuzují všechny zájmy. Pachatele, oběti i zájem veřejný.¹³⁵

Postavení státního zástupce je ovlivněno institutem vyšetřujícího soudce, který české trestní právo nezná. Vyšetřující soudce může například rovněž ukládat pokyny policejnímu orgánu, avšak má i pravomoci, které běžně přísluší českému státnímu zástupci, jako je podání návrhu na vydání příkazu ke zjištění údajů o telekomunikačním provozu (což je tímto odňato nizozemskému státnímu zástupci). V České republice je dána obligatorní účast soudce při neodkladných a neopakovatelných úkonech, ovšem v Nizozemsku toto přísluší vyšetřujícímu soudci. V méně složitých věcech v Nizozemsku nezřídka dochází k jisté dohodě mezi pachatelem trestného činu, policejním orgánem a státním zástupcem, do které vyšetřující soudce nezasahuje, což odpovídá českým odklonům.¹³⁶

Trestní řízení je v Nizozemsku ovládáno zásadou příležitosti (oportunity), resp. účelnosti. Stíhání je zahajováno, pokud je na něm dán veřejný zájem.¹³⁷ Projevem zásady oportunity je rozhodnutí státního zástupce nestíhat, resp. nepokračovat v trestním stíhání z důvodu veřejného zájmu. Tuto pravomoc může státní zástupce využít v situaci kdy má za to, že trestní stíhání nebude úspěšné z „technických důvodů“, např. z nedostatku důkazů, či z „politických důvodů“, jako je předcházení přetížení soudů a fakt, že trestní právo slouží až ultima ratio.¹³⁸

¹³² DE DOELDER, Hans. The Public Prosecution Service in the Netherlands. *European Journal of Crime. Criminal Law & Criminal Justice*, 2000, č. 8/3, s. 191.

¹³³ TALK, Peter J. *The Dutch criminal justice system*. Netherlands: Wolf Legal Publishers, 2008, s. 108.

¹³⁴ DE DOELDER, Hans. The Public Prosecution Service in the Netherlands. *European Journal of Crime. Criminal Law & Criminal Justice*, 2000, č. 8/3, s. 187.

¹³⁵ VAN DE BUNT, Henk, VAN GELDER, Jean-Louis. The Dutch Prosecution Service. *Crime & Justice*, 2012, s. 124.

¹³⁶ JÍLOVEC, Michal. *Odlisňosti v postavení státního zástupce v přípravném řízení českém a nizozemském* [online]. epravo.cz, 28. prosince 2016 [cit. 26. srpna 2019]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/odlisnosti-v-postaveni-statniho-zastupce-v-pripravnem-rizeni-ceskem-a-nizozemskem-104270.html>>.

¹³⁷ DE DOELDER, Hans. The Public Prosecution Service in the Netherlands. *European Journal of Crime. Criminal Law & Criminal Justice*, 2000, č. 8/3, s. 188.

¹³⁸ VAN DEN WYNGAERT, Christine and Co-editors. *Criminal Procedure systems in the European Community*. Butterworth & Co. 1993. s. 294.

Státní zástupce má možnost ukončit trestní řízení, aniž by se případ dostal před soud. Podezřelému je tak umožněno, aby se vyhnul řízení před soudem a všem jeho negativním účinkům, včetně záznamu v trestním rejstříku při splnění zákonem stanovených podmínek (section 74 Criminal Code of the Kingdom of Netherlands). Nejdůležitější z těchto podmínek je zaplacení finanční částky. Podle toho pak nese název „transakce“. Při splnění zákonných podmínek pak státní zástupce pozbyde právo stíhat podezřelou osobu. Stěžejním je však souhlas podezřelého s transakcí. Pokud podezřelý nebude s transakcí souhlasit, bude věc projednána před soudem. Transakce není sankce, nýbrž jistý druh vyrovnání mezi státním zástupcem a podezřelým. Tímto způsobem je výrazně sníženo zatížení soudů.¹³⁹ Zde se jedná o jisté omezení státního zástupce v možnosti stíhat trestný čin, avšak současně s posílenou pravomocí věc ukončit v předsoudní fázi. Tento institut je přinejmenším zajímavý, ačkoliv si jej nedovedu dost dobře představit v českých podmínkách, jelikož se mi jeví relativně snadno zneužitelným. Přesto má však v Nizozemsku dlouhou tradici a objevuje se již od roku 1838.¹⁴⁰

Další zajímavou odlišností je u dopravních přestupků, menších krádeží a jiných méně závažných trestných činů možnost vyřídit věc zaplacením jisté pokuty. Ukládání těchto pokut spadá do činnosti policejního orgánu, a jedná se o určitou nižší verzi transakcí.¹⁴¹

Mezi dva nejčastější typy vyřízení věci v předsoudní fázi patří již zmíněná transakce a rozhodnutí státního zástupce nestíhat, resp. nepokračovat v trestním stíhání z důvodu veřejného zájmu (section 167/2 Criminal Procedure Code of the Kingdom of Netherlands).¹⁴²

Poškozený má možnost podat stížnost proti rozhodnutí o tom, že nebude zahájeno trestní stíhání, proti rozhodnutí o přerušení trestního stíhání nebo proti vydanému trestnímu příkazu. Tato stížnost se podává k soudu, a ten může rozhodnout, že je stížnost nepřipustná či zjevně neopodstatněná. Může také nařídit, aby bylo zahájeno trestní stíhání, případně aby se v něm pokračovalo. Dále může nařídit, že v tomto případě nelze vydat trestní příkaz (section 12-13a Criminal Code of the Kingdom of Netherlands). Díky tomu může poškozený dosáhnout soudního přezkumu rozhodnutí vydaného státním zástupcem a následně projednání své věci, resp. trestního stíhání. Z hlediska práva na účinné vyšetřování mají Nizozemci dle mého názoru adekvátní mechanismus jeho zajišťování,¹⁴³ ačkoliv v praxi není často využíván.¹⁴⁴

¹³⁹ DE DOELDER, Hans. The Public Prosecution Service in the Netherlands. *European Journal of Crime. Criminal Law & Criminal Justice*, 2000, č. 8/3, s. 201.

¹⁴⁰ TALK, Peter J. *The Dutch criminal justice system*. Netherlands: Wolf Legal Publishers, 2008, s. 87.

¹⁴¹ TONRY, Michael, BIJLEVELD, Catrien. Crime, Criminal Justice, and Criminology in the Netherlands. *Crime & Justice*, 2007, s. 8.

¹⁴² VAN DE BUNT, Henk, VAN GELDER, Jean-Louis. The Dutch Prosecution Service. *Crime & Justice*, 2012, s. 126.

¹⁴³ TALK, Peter J. *The Dutch criminal justice system*. Netherlands: Wolf Legal Publishers, 2008, s. 108.

¹⁴⁴ VAN DEN WYNGAERT, Christine and Co-editors. *Criminal Procedure systems in the European Community*. Butterworth & Co. 1993. s. 292.

V případě trestných činů stíhatelných na základě žaloby je k podání takové žaloby oprávněn ten, proti komu byl trestný čin namířen (section 64 Criminal Code of the Kingdom of Netherlands). Podstatou je žádost, resp. návrh stíhat trestný čin, a lze tak činit pouze v případě žalobních deliktů. Existují dva typy žalobních deliktů: absolutní a relativní. Absolutní jsou např. trestné činy v sexuální oblasti, jako je pohlavní styk s nezletilým, a relativní týkající se trestných činů mezi osobami, které jsou v příbuzenském vztahu (např. krádež mezi manželi). Takovou žádost, resp. žalobu lze podat kterémukoliv státnímu zástupci do tří měsíců od doby, kdy byl trestný čin spáchán, a lze ji rovněž vzít zpět do osmi dnů od jejího podání. Přesto, že je však tato žádost podmínkou pro zahájení trestního stíhání, státní zástupce není povinen stíhání zahájit, což je projevem principu účelnosti.¹⁴⁵ Od soukromé žaloby uvedené ve Věcném záměru se tento institut odlišuje, nicméně by měl sloužit k účelu totožnému, čili k posílení práv poškozeného, včetně práva na účinné vyšetřování. Domnívám se ovšem, že překlad nizozemského trestního zákoníku je nesprávný, resp. použitá terminologie, neboť se de iure nejedná o žalobu, nýbrž jak jsem zmínila o určitou žádost, či návrh na zahájení trestního stíhání.¹⁴⁶ V tomto případě nizozemské právní úpravy mám za to, že je právo poškozeného na účinné vyšetřování více posíleno, neboť se vztahuje na odlišný okruh trestných činů, tedy na ty, při kterých Ústavní soud přiznal poškozenému právo na účinné vyšetřování. Institut soukromého žalobce však nizozemské právo nezná.¹⁴⁷

¹⁴⁵ HOEGEN, Ernestine. BRIENEN, Marion. *Victims of Crime in 22 European Criminal Justice Systems*. Wolf Legal Productions (WLP)/Vidya in cooperation with Global Law Association, June 2000. s. 667.

¹⁴⁶ Srov. překlad: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Nizozemský zákon a předpisy s ním související [online]. kriminologie.cz, listopad 2006 [cit. 28. srpna 2019]. Dostupné na <http://www.ok.cz/iksp/docs/328_1.pdf>.

¹⁴⁷ HOEGEN, Ernestine. BRIENEN, Marion. *Victims of Crime in 22 European Criminal Justice Systems*. Wolf Legal Productions (WLP)/Vidya in cooperation with Global Law Association, June 2000. s. 667.; FOLGERING, Daan. VAN DER LAAN, Niels. *Netherlands*. [online]. lxa.nl, Legal Experience Advocaten and De Roos & Pen. Law Business Research Ltd 2015 [cit. 28. srpna 2019]. Dostupné na <<https://www.lxa.nl/media/1119/ar2016-netherlands-getting-the-deal-through.pdf>>.

Závěr

K naplnění účelu trestního řízení je nezbytné, aby orgány činné v trestním řízení postupovaly nejen v souladu se zákonem, ale i skutečně efektivně, neboť každý poškozený „na to má právo“. Právo, které je řazeno mezi základní lidská práva – právo na účinné vyšetřování. Jeho význam bývá v současnosti stále podceňován, i když v souladu s posledními trendy panujícími v právním prostředí, kdy je věnována pozornost taktéž posilování práv poškozených, směřuje tento zájem i k právu na účinné vyšetřování.

Mezi hlavní cíle mé práce náleželo nadefinování práva na účinné vyšetřování vůbec, neboť se dle výše uvedeného jedná o právo pouze odvozené z esenciálních práv, a tak je obtížné jednoznačně stanovit jeho obsah a rozsah, což je zcela zásadní z hlediska právní jistoty. První kapitola tedy pojednává o vývoji práva na účinné vyšetřování, především pak vývoj jeho vnímání Ústavním soudem České republiky. O právu na účinné vyšetřování lze tedy ve zkratce konstatovat, že se jedná o formu úředního postupu, která má mít dle konstantní judikatury Ústavního soudu určitou podobu, resp. standard, který má být vodítkem pro orgány činné v trestním řízení při plnění jejich úkolů. Podstatným zjištěním je to, že se jej poškozený může dovolávat již před zahájením trestního řízení.

K tomuto jsem se jako dílčí otázkou zabývala pojmy poškozený a oběť, kdy jsem považovala za přínosné vymezení toho, v čem se tyto pojmy liší, či v čem jsou si podobné. Mohu konstatovat, že pojem poškozený je kupříkladu užší v tom, že nepřímé oběti nepožívají takových procesních práv, jako oběti přímé. Pojem oběť je zase užší v tom, že oběti není zákonem připuštěno převést svá práva na třetí osoby, přičemž jsou tím myšlena práva přiznaná zákonem o obětech trestných činů, který obsahuje tzv. práva „pečující“.

Při komparaci práva na účinné vyšetřování a práva na spravedlivý proces je podstatnou skutečností to, že práva na spravedlivý proces se může osoba poškozená trestným činem domáhat až od zahájení trestního stíhání, kdežto práva na účinné vyšetřování se může dovolávat nejen před zahájením trestního stíhání, ale již ve fázi, kdy ještě zdaleka nebylo zahájeno ani trestní řízení.

Dalším hlavním cílem diplomové práce byla sumarizace postoje Ústavního soudu vůči právu na účinné vyšetřování a analýza jeho judikatury k této problematice. Navzdory, dá se říci, nezanedbatelné judikatuře k právu na účinné vyšetřování lze zkonstatovat, že rozsah tohoto práva je nadále nejasný, jak je pojednáno v předmětné podkapitole. Nejkonzistentnější je názor Ústavního soudu na přiznávání práva na účinné vyšetřování u zásahů do práva na život či v případech nelidského a ponižujícího zacházení. Při zásazích do soukromého a rodinného života

bude právo přiznááno jen omezeně. U zásahů do majetkové sféry osob pak pouze v případech flagrantních pochybení orgánů činných v trestním řízení během plnění jejich úkolů.

Jádrem mé práce byla analýza mechanismů sloužících poškozeným k zajišťování jejich práva na účinné vyšetřování. K mechanismům dostupným dle účinného trestního řádu lze shrnout, že ve fázi před zahájením trestního řízení de iure v podstatě žádné neexistují, resp. mechanismy procesní. Dostupné jsou zejména mechanismy interní, a ty se jeví jako nedostačující. V rámci rekodifikačních prací by měla být předmětem pozornosti Komise právě tato fáze, kdy již orgány uplatňují svou pravomoc, a přitom jejich činnost nepodléhá dikci trestního řádu, tedy ani soustavnému výkonu dozoru státního zástupce. Potíže činí rovněž způsob vyřizování trestních oznámení, kdy je poškozený odkázán na subjektivní hodnocení policejního orgánu a nemá prakticky žádnou možnost toto hodnocení zvrátit.

Dále jsem se zabývala mechanismy procesními – upravenými trestním řádem, a to ve fázi po zahájení trestního řízení. V této části lze zhodnotit, že značně problematická je nemožnost poškozeného zvrátit rozhodnutí o odebrání jeho postavení v trestním řízení, čímž je mu uzmuta možnost využít dostupné procesní mechanismy. K mechanismům doposud upraveným trestním řádem je nutno souhrnně uvést, že jsou nedostačující a totéž pak k mechanismům dostupným v řízení před soudem.

Po provedení analýzy mechanismů sloužících k posílení práva poškozeného na účinné vyšetřování, jež byly zvažovány v minulosti, jsem dospěla k závěru, že zavedení soukromé žaloby by převážně negativně ovlivnilo celé trestní řízení, a zřejmě by nebylo přínosem, nýbrž přítěží. K posílení práva na účinné vyšetřování by došlo snad pouze výjimečně, v důsledku čehož by všechno vyvinuté úsilí pro zakotvení soukromé žaloby v trestním procesu mohlo být zbytečné.

Žaloba subsidiární se nejeví být tak kontroverzním institutem jako žaloba soukromá. V jejím případě by mohlo dojít k zaznamatelnému posílení práva na účinné vyšetřování, avšak dle mého názoru stále převažují negativa nad pozitivy. Ať už se jedná o zvýšené zatížení soudů, s odkazem na kverulatoční podání typická pro české prostředí, či obtížnou prosaditelnost žaloby před soudem, s odkazem na nerovnost mezi státním zástupcem a poškozeným, a rovněž mezi samotnými poškozenými navzájem.

Zcela zásadní pak byla analýza institutů nabízených v Návrhu TŘ, tedy návrhem právní úpravy de lege ferenda. V Návrhu TŘ uvedené kasační oprávnění nejvyššího státního zástupce je navrhováno obdobně tak, jak je upraveno v účinném trestním řádu. Navrhovaná úprava je však nejasná v tom, zda by se poškozený mohl domáhat přezkumu rozhodnutí nejvyšším státním zástupcem v případě přečinů či zločinů. V tomto navrhuji změnu předmětného ustanovení

a výslovné uvedení toho, zda se přezkum vztahuje pouze na rozhodnutí o zločinech nebo jen přečinech či na obojí.

Na přezkum nejvyšším státním zástupcem navazuje zcela nový institut, který by mohl nejvíce přispět k posílení práva poškozeného na účinné vyšetřování. Jedná se o soudní přezkum některých rozhodnutí státního zástupce, který je vyžadován od ESLP, neboť v našem právním řádu chybí. Přesto, že se jedná o institut v našem právním řádu doposud nikdy neobsažený. Po provedení jeho analýzy jsem dospěla k závěru, že se jedná o institut nejvhodnější, ve srovnání s výše uvedenou soukromou a subsidiární žalobou. K navrhované úpravě mám však výtku v tom, že se tento soudní přezkum jeví být pro poškozeného obtížně dosažitelný. Dle dostupných pramenů by byl soudní přezkum až jakýmsi třetím stupněm, tedy až po uplatnění stížnosti proti rozhodnutí státního zástupce a následném přezkumu nejvyšším státním zástupcem. Toto opatření proti kverulatořním podáním působí jako příliš přísné síto a daný institut, leč efektivní, tak postrádá svůj smysl. Dále po uvážení navrhovaného znění právní úpravy soudního přezkumu mám za to, že by bylo vhodnější, aby se vztahoval i na případy obligatorních zastavení či odložení trestního stíhání, čímž by bylo mnohem výrazněji posíleno právo poškozeného na účinné vyšetřování.

Se zavedením soudního přezkumu některých rozhodnutí státních zástupců je nedílně spjato i zavedení institutu soudce pro přípravné řízení. Zde mohu uvést, že pravomoc soudce pro přípravné řízení by se nijak zásadně nelišila od pravomoci soudců doposud vykonávajících úkony v přípravném řízení na základě rozvrhu práce. Při rekodifikačních pracích panuje tendence zužovat pravomoc soudce pro přípravné řízení, toto však nepovažuji za nutné, když případné rozšíření by mohlo být efektivnější. Problematické by mohlo být stanovení příslušnosti soudu pro přípravné řízení, ovšem toto nebylo předmětem analýzy v mé diplomové práci.

V neposlední řadě jsem nastínila podobu nizozemské trestněprocesní právní úpravy, zejména co se týče srovnání činnosti nizozemského a českého státního zástupce. Podobnosti spočívají, mimo jiné, v tom, že nizozemský státní zástupce je taktéž oprávněn vystupovat v občanském soudním řízení, a také pouze on může zahájit trestní stíhání. Postavení nizozemského státního zástupce je ale značně ovlivněno institutem vyšetřujícího soudce, který v rámci rekodifikačních prací zvažován není. Pozornosti hodný je nizozemský model soudního přezkumu rozhodnutí státních zástupců, přičemž tento je pro poškozené přístupnější.

Seznam použitých zdrojů

• Monografie

- FENYK, Jaroslav. *Veřejná žaloba. Díl první. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001. 215 s.
- GRÍVNA, Tomáš. *Soukromá žaloba v trestním řízení*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005. 121 s.
- GRÍVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. (k § 2 odst. 2). 536 s.
- JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. 1. Vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1998. 190 s.
- KALIBOVÁ, Klára a kol. *Zákon o obětech trestných činů*. Praha: IN IUSTITIA o.p.s., 2016. 48 s.
- KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. kapitola XXIII. 1687 s.
- MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 576 s.
- NESVADBA, Petr. *Policejní etika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 315 s.
- RŮŽIČKA, Miroslav, PÚRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhézní řízení v České republice*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2007. 730 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, (k § 157 odst. 2 písm. a). 4700 s.
- HOEGEN, Ernestine. BRIENEN, Marion. *Victims of Crime in 22 European Criminal Justice Systems*. Wolf Legal Productions (WLP)/Vidya in cooperation with Global Law Association, June 2000. s. 667.
- TALK, Peter J. *The Dutch criminal justice system*. Netherlands: Wolf Legal Publishers, 2008. s. 108.
- VANGELI, Benedikt. *Zákon o Policii České republiky. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2014. str. 296-299 (k § 69). 483 s.
- VAN DEN WYNGAERT, Christine and Co-editors. *Criminal Procedure systems in the European Community*. Butterworth & Co. 1993. s. 294.

• Odborné články

COUFALOVÁ, Denisa. K právu poškozeného na účinné vyšetřování a možnostem jeho posílení ve světle rekodifikace trestního řádu. *Trestní právo*, 2019, ročník XXIII., č. 1, s. 17 – 24.

BLAŽKOVÁ, Kristína. Právo na efektivní vyšetřování: dochází na třetím ústavním soudu k výrazné změně v koncepci ochrany základních práv? *Jurisprudence*, 2016, č. 5, s. 3.

GRIVNA, Tomáš. Soukromá žaloba v trestním řízení (nástin problematiky). *Trestněprávní revue*, 2005, roč. 4, č. 12, s. 317.

JELÍNEK, Jiří, PELC, Vladimír. Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení. *Bulletin advokacie*, 2015, č. 11, s. 19.

KLOUČEK, Zdeněk. O vyřízení trestního oznámení bez zahájení úkonů trestního řízení. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 2, s. 49.

MUSIL, Jan. Vyšetřující soudce – iluze a skutečnost. *Státní zastupitelství*, 2017, č. 5, s. 8.

POCHYLÁ, Veronika. Přípravné řízení de lege ferenda: Soudce práv a svobod. *Trestněprávní revue*, 2017, č. 11 - 12, s. 260.

ŘÍHA, Jiří. Příslušnost soudu v přípravném řízení – možnosti a úskalí budoucí úpravy. *Trestní právo*, 2018, č. 3, s. 9 – 19.

ŘÍHA, Jiří. Rozhodování soudce v přípravném řízení a jeho příslušnost – současnost a budoucnost. *Státní zastupitelství*, 2017, č. 5, s. 13 – 28.

ŠČERBA, Filip. Alternativy k subsidiární žalobě z hlediska garance práva na účinné vyšetřování. *Státní zastupitelství*, 2019, č. 2, s. 34 – 39.

ŠČERBA, Filip. Právo na účinné vyšetřování ve světle judikatury Ústavního soudu, *Trestněprávní revue*, 2016, roč. 15, č. 7-8, s. 157 - 163.

ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, KRATOCHVÍL, Jan. Státní zastupitelství, institut dohledu a právo na účinné vyšetřování. *Státní zastupitelství*, 2015, č. 6, s. 7.

VANTUCH, Pavel. K oprávnění poškozeného nahlížet do spisů ve stadiu postupu před zahájením trestního stíhání. *Trestněprávní revue*, 2005, č. 6, s. 144.

DE DOELDER, Hans. The Public Prosecution Service in the Netherlands. *European Journal of Crime. Criminal Law & Criminal Justice*, 2000, č. 8/3, s. 187 – 209.

JUNGER-TAS, Josine. Ethic Minorities and Criminal Justice in the Netherlands. *Crime & Justice*, 1997, s. 251 – 310.

TONRY, Michael, BIJLEVELD, Catrien. Crime, Criminal Justice, and Criminology in the Netherlands. *Crime & Justice*, 2007, s. 1 – 30.

VAN DE BUNT, Henk, VAN GELDER, Jean-Louis. The Dutch Prosecution Service. *Crime & Justice*, 2012, s. 117 – 140.

VAN SWAANINGEN, René. Criminology in the Netherlands. *European Journal of Criminology*, 2006, č. 3, s. 463 – 501.

• Internetové zdroje

Evropský soud pro lidská práva [online]. mzv.cz, [cit. 1. dubna 2019]. Dostupné na <https://www.mzv.cz/coe.strasbourg/cz/ceska_republika_a_rada_evropy/evropsky_soud_pro_lidska_prava.html>.

GLOGAR, Martin. *Novela zákona o obětech trestných činů*. [online]. pravni prostor.cz, 8. března 2017 [cit. 1. dubna 2019]. Dostupné na <<https://www.pravni-prostor.cz/zmeny-v-legislative/vyslo-ve-sbirce-zakonu/novela-zakona-o-obetech-trestnych-cinu>>.

GRIVNA, Tomáš. *Základní zásady trestního řízení ve světle rekodifikace trestního řádu* [online]. pravni prostor.cz, 4. června 2015 [cit. 27. srpna 2019]. Dostupné na <<https://www.pravni-prostor.cz/clanky/trestni-pravo/zakladni-zasady-trestniho-rizeni-ve-svetle-rekodifikace-trestniho-radu>>.

Institut pro kriminologii a sociální prevenci. *Nizozemský zákon a předpisy s ním související* [online]. kriminologie.cz, listopad 2006 [cit. 28. srpna 2019]. Dostupné na <http://www.ok.cz/iksp/docs/328_1.pdf>.

JÍLOVEC, Michal. *Odlíšnosti v postavení státního zástupce v přípravném řízení českém a nizozemském* [online]. epravo.cz, 28. prosince 2016 [cit. 26. srpna 2019]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/odlisnosti-v-postaveni-statniho-zastupce-v-pripravnem-rizeni-ceskem-a-nizozemskem-104270.html>>.

KRISTKOVÁ, Veronika a kol. *Procesní práva poškozeného a role státního zástupce* [online]. llp.cz, 2008 [cit. 27. srpna 2019]. Dostupné na <<http://llp.cz/publikace/procesni-prava-poskozeneho-a-role-statniho-zastupce/>>.

KUČERA, Milan. *Přiznání a odebrání postavení poškozeného v trestním řízení* [online]. epravo.cz, 22. února 2016 [cit. 21. dubna 2019]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/priznani-a-odebrani-postaveni-poskozeneho-v-trestnim-rizeni-100513.html>>.

Návrh TŘ ve stavu ke dni 15. července 2019 [online]. justice.cz, [cit. 28. srpna 2019]. Dostupné na <<https://tpp.justice.cz/>>.

Stížnost pro porušení zákona – základní informace [online]. justice.cz [cit. 27. srpna 2019]. Dostupné na <<https://justice.cz/web/msp/stiznosti-pro-poruseni-zakona>>.

TIBITANZLOVÁ, Alena. *Kritika soukromé žaloby v trestním řízení* [online]. casopis.vsehrd.cz, 22. prosince 2013 [cit. 22. srpna 2019]. Dostupné na <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/kritika-soukrome-zaloby-v-trestnim-rizeni>>.

Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád) z roku 2008 [online]. justice.cz [cit. 25. července 2019]. Dostupný na <<http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=4980&d=281460>>.

FOLGERING, Daan. VAN DER LAAN, Niels. *Netherlands*. [online]. lxa.nl, Legal Experience Advocaten and De Roos & Pen. Law Business Research Ltd 2015 [cit. 28. srpna 2019]. Dostupné na <<https://www.lxa.nl/media/1119/ar2016-netherlands-getting-the-deal-through.pdf>>.

• **Legislativní akty**

Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 8/2009, o trestním řízení, ve znění posledních předpisů

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění posledních předpisů

Zákon č. 301/2005 Sb., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

Sdělení č. 209/1992 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění pozdějších předpisů

• **Soudní rozhodnutí**

Rozsudek ESLP ve věci Eremiášová a Pechová proti České republice ze dne 16. února 2012, stížnost č. 23944/04

Rozsudek ESLP ve věci Bureš proti České republice ze dne 18. října 2012, stížnost č. 37679/08

Rozsudek ESLP ve věci Kummer proti České republice ze dne 25. července 2013, stížnost č. 32133/11

Rozsudku ESLP ve věci Blumberga proti Lotyšsku ze dne 14. října 2008, stížnost č. 70930/01

Rozsudek ESLP ve věci Nachova proti Bulharsku ze dne 6. července 2005, stížnosti č. 43577/98 a č. 43579/98

Rozsudek ESLP ve věci McCann, Farrell a Savage proti Spojenému království ze dne 27. září 1995, stížnost č. 18984/91

Rozsudek ESLP ve věci Lobach proti Ukrajině ze dne 22. září 2009, stížnost č. 9276/02

Rozsudek ESLP ve věci Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království ze dne 15. prosince 2011, stížnost č. 26766/05 a č. 22228/06

Rozsudek ESLP ve věci Schatschaschwili proti Německu ze dne 15. prosince 2015, stížnost č. 9154/10

usnesení Ústavního soudu ze dne 17. května 2012, sp. zn. IV. ÚS 1455/12

usnesení Ústavního soudu ze dne 16. června 2017, sp. zn. IV. ÚS 1541/17

usnesení Ústavního soudu ze dne 19. dubna 2007, sp. zn. II. ÚS 349/06

usnesení Ústavního soudu ze dne 19. září 2011, sp. zn. IV. ÚS. 2609/11

usnesení Ústavního soudu ze dne 8. července 2015, sp. zn. IV. ÚS 2231/14

usnesení Ústavního soudu ze dne 2. září 2015, sp. zn. I. ÚS 187/15

usnesení Ústavního soudu ze dne 12. ledna 2016, sp. zn. II. ÚS 3451/15

usnesení Ústavního soudu ze dne 26. února 2014, sp. zn. I. ÚS 2888/13

usnesení Ústavního soudu ze dne 2. února 2016, sp. zn. I. ÚS 138/16

usnesení Ústavního soudu ze dne 21. ledna 2015, sp. zn. III. ÚS 1911/14

usnesení Ústavního soudu ze dne 22. ledna 2015, sp. zn. III. ÚS 3937/14

usnesení Ústavního soudu ze dne 21. října 2015, sp. zn. III. ÚS 1239/15

usnesení Ústavního soudu ze dne 5. listopadu 2014, sp. zn. IV. ÚS 3512/13

usnesení Ústavního soudu ze dne 10. března 2015, sp. zn. IV. ÚS. 3636/14

usnesení Ústavního soudu ze dne 25. října 2016, sp. zn. II. ÚS 2462/16

usnesení Ústavního soudu ze dne 17. ledna 2012, sp. zn. I. ÚS 745/11

usnesení Ústavního soudu ze dne 29. října 2013, sp. zn. I. ÚS 2886/13

usnesení Ústavního soudu ze dne 12. února 2015, sp. zn. III. ÚS 3835/14

nález Ústavního soudu ze dne 12. srpna 2014, sp. zn. I. ÚS 3196/12

nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2019, sp. zn. III. ÚS 3439/17

nález Ústavního soudu ze dne 19. ledna 2016, sp. zn. II. ÚS 3436/14

nález Ústavního soudu ze dne 28. června 2011, sp. zn. Pl. ÚS 17/10
nález Ústavního soudu ze dne 2. března 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14
nález Ústavního soudu ze dne 12. srpna 2014, sp. zn. I. ÚS 3196/12
nález Ústavního soudu ze dne 31. ledna 2017, sp. zn. II. ÚS 4051/16
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2016, sp. zn. 29 NSČR 4/2016

Shrnutí (abstrakt)

Tato diplomová práce se zabývá právem poškozeného na účinné vyšetřování a možnostmi jeho posílení, jež byly nabízeny Věcným záměrem trestního řádu z roku 2008, a které nabízí aktuální návrh paragrafového znění trestního řádu z roku 2017. Nejprve je vymezeno právo na účinné vyšetřování a následně to, jak je vnímáno Ústavním soudem. Dále je zhodnocen možný vliv soukromé a subsidiární žaloby na právo na účinné vyšetřování, když v současnosti s nimi v právní úpravě není počítáno. Zanalyzovány jsou instituty uvedené v aktuálním návrhu paragrafového znění trestního řádu z roku 2017, a to mimořádné oprávnění nejvyššího státního zástupce rušit některá rozhodnutí státního zástupce, dále soudní přezkum rozhodnutí státního zástupce, a rovněž jejich eventuální vliv na právo na účinné vyšetřování. Diplomová práce poukazuje taktéž na zajímavé prvky nizozemské právní úpravy a její zhodnocení jakožto inspiračního zdroje pro rekodifikační práce na novém trestním řádu.

Summary (abstract)

This diploma thesis deals with the right of the victim for an effective investigation and the possibilities of its reinforcement, which were offered by the Factual intent of the Criminal Procedure Code from 2008 and which offers the current proposal of the paragraph text of the Criminal Procedure Code from 2017. First, the right for an effective investigation is defined and then how it is perceived by the Constitutional Court. The potential influence of private and subsidiary legal action on the right for an effective investigation is assessed too, when they are not currently counted in legislation. The institutes referred to in the current proposal of the paragraph of the Criminal Procedure Code 2017 are analyzed, namely the extraordinary competency of the Supreme Procedure Prosecutor to cancel some prosecutor's decisions and possibility of judicial review of the prosecutor's decision and its possible influence on the right for an effective investigation. The diploma thesis also points to interesting elements of the Dutch legislation and its appreciation as an inspirational resource for the recodification work under the new Criminal Procedure Code.

Seznam klíčových slov

Oběť, poškozený, právo na účinné vyšetřování, trestní řízení, státní zástupce, diskreční oprávnění, rekodifikace trestního řádu, trestní řád, subsidiární žaloba, soukromá žaloba, nizozemské trestní řízení, nizozemský trestní řád

Keywords

Victim, injured person in criminal proceedings, the right for an effective investigation, criminal proceedings, public prosecutor, discretionary competency, recodification of Criminal Procedure Code, Criminal Procedure code, subsidiary legal action, private legal action, The Dutch criminal proceedings, The Dutch Criminal Procedure Code